

**PRIRUČNIK
ZA TUŽIOCE REPUBLIKE
SRBIJE O VEŠTINAMA
VOĐENJA POSTUPKA**

Beograd, jul 2015.

Izdavač:

MINISTARSTVO PRAVDE SAD

KANCELARIJA ZA MEĐUNARODNU POMOĆ, USAVRŠAVANJE
I PROFESIONALNU OBUKU U PRAVOSUĐU (OPDAT)

Štampa:
Radunić d.o.o.

Tiraž 800

Zahvalnost dugujemo ranijem Stalnom pravnom savetniku Ministarstva pravde SAD, Markusu Funku, čiji je rad poslužio kao osnova za sačinjavanje ovog priručnika. Nijedan deo ovog teksta ne sme da bude reprodukovan ili prenet u bilo kom vidu ili na bilo koji način, elektronski ili mehanički, uključujući fotokopiranje i snimanje, ili pomoću bilo kog sistema za snimanje i dobijanje informacija bez prethodne pisane saglasnosti Kancelarije za međunarnu pomoć, usavršavanje i profesionalnu obuku u pravosuđu (OPDAT) Ministarstva pravde SAD, osim ako je takvo kopiranje izričito dozvoljeno relevantnim zakonom o autorskim pravima.

SADRŽAJ

UVOD	7
PRELIMINARNA PITANJA/PITANJA KOJA SE TIČU ISTRAGE	9
1. Razrada teorije predmeta	9
2. Postavljanje elemenata krivičnog dela kroz listu predavljanja dokaza	10
a) Potpuna razrada potencijalno relevantnih činjenica	12
b) Situaciona/konkretna pitanja	13
c) Pitanja stanja uma/psihološka pitanja	14
d) Iskrena procena strana vašeg predmeta	15
OMOGUĆAVANJE UVIDA U SPISE/DOKAZE, PRIPREMNO ROČIŠTE, ISPITIVANJE SVEDOKA I DRUGE PRIPREMNE RADNJE ZA GLAVNI PRETRES	17
1. Spisak zadataka koje treba uraditi pre nego što se podigne optužnica	17
2. Uvid u spis pre podizanja optužnice	18
a) Vođenje službenih beleški	19
b) Sačinjavanje registra predmeta	19
3. Pripremno ročište	20
4. Priprema svedoka u iščekivanju glavnog pretresa	22
a) Opšte smernice za pripremanje svedoka uoči suđenja	20
b) Par dodatnih pitanja za razmatranje o postupanju sa svedocima saradnicima	24
GLAVNI PRETRES	25
1. Uvodna izlaganja ili obrazlaganje dokaza na pripremnom ročištu	25
2. Osnovno ispitivanje	30
a) Odabir svedoka za ispitivanje	31
b) Priprema za osnovno ispitivanje	31
c) Iskaz u slobodnoj formi	33

d) Organizacija osnovnog ispitivanja	34
e) Sprovođenje osnovnog ispitivanja	34
f) Primer osnovnog ispitivanja policijskog službenika	37
- Policijski službenici	38
- Svedok treće strane	38
- Okrivljeni koji saraduju	38
- Veštaci	39
3. Pitanja koja navode na odgovor	39
4. Upotreba materijalnih dokaza	41
a) Opšta pravila o upotrebi dokaza	41
b) Relevantnost	42
c) Kredibilnost (uverljivost)	42
d) Postavljanje potrebne “osnove” za dokaze	42
e) Poslovna dokumentacija	43
f) Snimljene trake	44
g) Fotografije	45
h) Utvrđivanje autentičnosti potpisa	45
i) Utvrđivanje autentičnosti dokumenta pisanog rukom	46
j) Dijagrami i drugi demonstrativni dokazi	46
k) Alternative - ”generička osnova”	47
5. Unakrsno (stranačko) ispitivanje	47
a) Svrha unakrsnog ispitivanja	47
b) Unakrsno ispitivanje u vezi ranijih nedoslednih izjava	49
c) Unakrsno ispitivanje veštaka	51
d) Opšte napomene	51
e) Kako se pripremiti za unakrsno ispitivanje veštaka	52
6. Dopunska pitanja	53
7. Prigovori na svedočenje	55
8. Uobičajeni prigovori	55
a) Relevantnost	55
b) Osnovanost	56
c) Glasine - “Rekla-kazala”	5
6	
d) Spekulacije	57
e) Pretpostavljanje činjenica koje nisu potkrepljenje dokazima	57

f) Mišljenje	58
g) Pogrešno prikazani dokazi/ pogrešno citirani svedoci	58
9. Završna reč	59
ZAKLJUČCI	61
PRILOZI	63
PRILOG I – PRIMER TUŽILAČKE LISTE KONTAKATA I ZADATAKA	65
PRILOG II – SPISAK DOKAZA	67
PRILOG III – PRIMER LISTE PREDSTAVLJANJA DOKAZA	69
PRILOG IV – SPISAK MATERIJALNIH DOKAZA	71
PRILOG V – EFIKASNE TEHNIKE ISPITIVANJA I SASLUŠAVANJA	73
PRILOG VI – PRIMERI ISPITIVANJA	81

U oktobru 2013.godine Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije (ZKP) stupio je na snagu za sve pravosudne i istražne organe u Republici Srbiji uvodeći, po prvi put, tužiocima, advokatima odbrane i sudijama tužilačku istragu i adverzijalni model krivičnog postupka.¹ Dok je Zakonik s jedne strane svakako otvoren za zamerke i kritike, malo sporenja može biti oko toga da adverzijalni model čije je središte na dostojanstvu pojedinca, daleko od moći tužilaštva ima za cilj da ojača ulogu zastupnika u postupku (bilo da je reč o državi ili okrivljenom). Zbog toga je ovo uzbudljiv trenutak za pravnike u Srbiji, pošto je sada strana u sudskom procesu (bilo tužilaštvo ili odbrana) u centru pažnje. Sudije više ne vode istrage. Umesto toga, sudije su sada više nepristrasni arbitri koji utvrđuju prikladnost zahteva strana u postupku i donose odluke u vezi sa zakonskim pitanjima. Zaista, definišući kvalitet adversarnog sistema je da je postupak u rukama strana. Strane, a ne sud, odlučuju kako će slučaj biti prezentovan, uključujući koji će dokazi biti predočeni, koji će svedoci biti pozvani i koje će teorije biti osporavane.² Ovaj model krivičnog postupka koji u centru pažnje ima strane koje učestvuju u postupku takođe nosi sa sobom dodatne obaveze koje zahtevaju dinamičniji metod pripreme postupka i predočavanja predmeta, i zahteva različit skup veština ako strana u postupku želi da efikasno nastupa u ime svog klijenta.

Da bi bili uspešni u ovom novom sistemu, pravni zastupnici moraju da budu kreativni i nezavisni kada predočavaju najjače moguće argumente u prilog svoje verzije događaja nepristrasnom sudu, pri čemu moraju da odluče koji im stil zastupanja lično najviše odgovara. Kako bi vam pomogli da vi kao predstavnici strane u postupku postignete ove ambiciozne dvostruke ciljeve, koji su ujedno i ciljevi ovog priručnika, predočićemo vam ovde opšte modele i preporučene pristupe koji se odnose na to kako da postupate u situacijama koje se mogu očekivati.

¹ Vidi Zakonik o krivičnom postupku, Službeni glasnik Republike Srbije br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013 i 45/2013.

² Vidi uopšteno član 15 ZKP.

Činjenica da su neke od sugestija iznetih ovde u suprotnosti sa trenutnom sudskom praksom u sudovima u Srbiji ne treba da bude viđena kao previd od strane autora. Umesto toga, sugestije treba sagledati kao primere najbolje prakse kojoj pravnici treba da teže pri zastupanju interesa svojih klijenata i interesa Republike Srbije, u svetlu novog sistema koji uvodi ZKP iz 2011. godine.

Cilj ovog priručnika je, jednostavno govoreći, da talentovanim i entuzijastičnim tužiocima pruži opšti uvid u metode i pristupke koje svaki pravnik treba da razume i prihvati da bi bio uspešan u evoluirajućem adversarnom sistemu Srbije.³ Pripreme su naravno i dalje ključ uspeha. Od presudne je važnosti da svaki zastupnik ima dobro definisanu strategiju za glavni pretres koja uzima u obzir ograničenja koja nameće novi krivični postupak i materijalni krivični zakon. Svaki zastupnik mora tačno da zna šta će da radi u toku postupka i mora da bude siguran da pitanja koja će biti postavljena svakom svedoku, bilo tokom osnovnog ili unakrsnog ispitivanja, budu dobro promišljena, te da uvodna izlaganja i završna reč budu urađeni tako da stave akcenat na najjače dokaze konkretne strane.

Više od jednostavnog udžbenika ili zbirke propisa, ovaj priručnik treba gledati kao na zgodnu referencu za zastupnike na koju možete da se oslonite kada počnete da se pripremate za suđenje i zastupanje u sudnici. Dok zastupnici naravno moraju da budu dobro upoznati sa zahtevima i ograničenjima ZKP te se u celom tekstu vrši pozivanje na ovaj Zakon, važno je imati na umu da je fokus ovog priručnika na veštinama zastupanja u toku postupka, pa zato on ne sadrži iscrpnu analizu procesnih pravila koja se odnose na glavni pretres.

Iako je uspešno zastupanje umetnost pre nego nauka, metodi i pristupi koji su ovde izneti daće tužiocima u Srbiji smernice za uspešnu pripremu za suđenje i postupanje u toku postupka. Kao što je primećeno ranije u ovom tekstu, neke od ovde datih sugestija (posebno u oblastima uvodnih izlaganja, unakrsnog ispitivanja i pripreme svedoka) mogu da budu nove za većinu profesionalaca koji su obrazovani i obučeni u inkvizitornom sistemu u okviru koga su iste u većoj meri zanemarene. Važno je da budete u stanju da se prilagodite novom viđenju glavnog pretresa, a preporučenom praksom i postupanjem u skladu sa važećim zakonom, treba da ovladaju svi tužioci koji žele da uspešno i revnosno zastupaju interese tužilaštva.

³ Informacije i najbolje prakse predstavljene u ovom priručniku su jednako primenljive i za advokate odbrane.

PRELIMINARNA PITANJA - PITANJA KOJA SE TIČU ISTRAGE

Dok suđenje predstavlja “javno” lice tužioca i predstavlja aktivnost koja je za iskusnog tužioca često najuzbudljivija i koja ga najviše profesionalno ispunjava, uspeh predmeta je u stvari u velikoj meri određen mnogo pre nego što tužilac čak i počne da razmišlja o pozivanju svog prvog svedoka. Zaista, kao što će najiskusniji zastupnici potvrditi, predmeti se dobijaju ili gube u velikoj meri u daleko manje glamuroznoj preliminarnoj (istražnoj) fazi. Zato je potrebno da ovde na početku posvetimo dovoljno vremena i razmotrimo kako da na najuspešnji način organizujemo rad u ovoj fazi kako bi glavni pretres bio uspešan.

1. Razvijanje teorije predmeta

Na početku priprema za pretres, potrebno je početi sa razradom sveobuhvatne i ubedljive “teorije predmeta”. Jednostavno rečeno, teorija predmeta je način objašnjavanja sudu kako činjenice dokazuju vaše opšte viđenje onoga što se desilo - i činjenično i pravno. Vaša teorija predmeta je verovatno specifična verzija činjenica koje pokazuju da je okrivljeni kriv. Na primer, kada imate predmet koji uključuje krivično delo razbojništva i pljačkaša koji je imao bradu, ali okrivljeni koga je identifikovao radnik u prodavnici dva sata nakon događaja nije imao bradu, vaša teorija predmeta može da bude da je okrivljeni opljačkao radnju, a da je zatim obrijao bradu da ga ne bi prepoznali – u tom slučaju morate da pokušate da utvrdite da li je pljačkaš ranije nosio bradu.

Pri razradi teorije predmeta, može da bude korisno da mislite o svojoj teoriji kao o naslovnoj vesti u novinama. Naslovna vest u novinama predstavlja kratko predstavljanje suštine priče. Teorija tužioca mora da bude slična naslovnoj strani u novinama. Razmotrite mogući naslov

u predmetu u kojem tužilac tereti okrivljenog za ubistvo: "Ubica pod-
muklo izveo pažljivo planirano ubistvo rivala iz osвете i koristoljublja".
Tužilaštvu su potrebne činjenice da bi razradilo svoju verziju događaja,
verziju koja izrasta iz njihove teorije predmeta. Sažetak teorije je naslov
priče. Napravite naslov koji svakome daje istu sliku, jer naslov mora da
prenese sliku koju tužilac želi da predstavi sudu.

Kao što se vidi, teorijska razrada predmeta je važna zbog toga što
će vas vaša operativna teorija, koja je razrađena u fazama pre pretresa,
voditi u ono što istraga želi da postigne. Na primer ao ste vi tužilac u
prethodno pomenutom predmetu, možda želite da utvrdite da li je kod
okrivljenog, ili u njegovoj blizini, pronađen briač pri njegovom hapše-
nju, ili možda želite da imate fotografije okrivljenog da bi ste videli da li
sa njih može da se utvrdi da li se okrivljeni pre toga obrijao. Vaša teorija
predmeta ostaje važna čak i kada je istraga završena pošto teorija pred-
meta određuje dokaze koje ćete i predstaviti na pretresu i koje pravne
argumente ćete izneti. Dobro promišljena teorija predmeta će na kraju
povećati vaše šanse na uspeh, fokusiraće vaše razmišljanje i sačuvati
dragoceno vreme i resurse.

Naravno, odlučivanje o pravoj teoriji predmeta podrazumeva
osnovno razumevanje važećeg zakona i raspoloživih dokaza. Stoga, po-
što počinjete da razrađujete teoriju predmeta, morate da preduzmete sle-
deće korake:

2. Postavljanje elemenata krivičnog dela kroz listu predstavljanja dokaza

Započnite svoju istragu tako što ćete biti sigurni da razumete ele-
mente krivičnog dela koje se goni. U nekim slučajevima, brzo ćete uvi-
deti da postoji samo jedan sporni element krivičnog dela, te da možete da
vodite svoju istragu i pripreme fokusirajući se na na taj ključni element.

Predmet tužioca se očigledno zasniva na dokazivanju sa izvesno-
šću svih elemenata krivičnog dela koje se goni (članovi 16 i 419 ZKP).
Pripremljeni tužilac uvek pravi spisak dokaza koje će predočiti za svaki
element (poznat i kao lista predstavljanja dokaza ili lista preduzimanja
dokaznih radnji i prikupljanja dokaza, kada je reč o fazi istrage, odnosno

lista predloženih dokaza, kada je reč o fazi glavnog preteresa). Drugim rečima, tužilac ima tabelu koja sadrži pojedinačne elemente dela koje se gone, kao i dokaz koji će utvrditi postojanje svakog od ovih elemenata. Idite kroz dokaze korak po korak da biste utvrdili sa preciznošću koji dokaz ide u prilog kog elementa.⁴

Koristan dokument za tužioca je i spisak dokaza koji će se predstaviti, a koji sumira sve dokaze u datom predmetu. S obzirom na to kako je optužnica koncipirana prema novom ZKP, spisak dokaza se obavezno prilaže uz optužnicu. Ovaj dokument, koji treba sačiniti što ranije u pripremama za suđenje, a svakako u toku faze istrage, sadrži u sažetoj formi (u vidu spiska, nabranja itd.), podatke o ključnim svedocima u datom predmetu, ključne okolnosti o kojima svedok treba da posvedoči, i ključne dokaze koje svedok može da predstavi i objasni. Vidite prilog IV za primer spiska materijalnih dokaza. Deo u vašoj listi predlaganja dokaza koji se odnosi na svedoke treba da sadrži kraći spisak pitanja koja će se koristiti tokom ispitivanja konkretnog svedoka. Podaci koji se odnose na osnovno ispitivanje generalno treba da sadrži odgovore kojima se teži u toku ispitivanja. Podaci koji se odnose na unakrsno ispitivanje treba na sličan način da ukažu na konkretna pitanja koja će se pokriti kako bi se napao kredibilitet ili iskaz svedoka (za više detalja o unakrsnom ispitivanju, vidite strane 47-52). Pored toga, deo koji se odnosi na svedoke, treba da sadrži kopije papirne dokazne građe, fizičke dokaze i druge dokaze koji će biti predstavljeni ili o kojima ćete raspravljati sa svakim svedokom, tako da ih poznajete do detalja kada to bude potrebno.

Prema ZKP, odluka o redosledu izvođenja dokaza je prepuštena predsedniku veća.⁵ Shodno tome, tužiocima nemaju mogućnost da disponiraju i odlučuju o redosledu izvođenja svojih dokaza. Eventualnim izmenama odredbi ZKP bi trebalo omogućiti da se dokazi stranaka iz-

⁴ Slično tome, advokati odbrane će tražiti dokaze kojima će osporavati ili negirati postojanje elemenata krivičnog dela. Na primer, za slučaj da u zakonu može stajati da mentalno obolelo lice ne može biti krivično odgovorno za svoje radnje, onda odbrani stoji na raspolaganju da se poziva na to da mentalno stanje lica u trenutku kada je krivično delo počinjeno isključuje njegovu/njenu odgovornost. Tužilaštvo možda nije u potpunosti razvilo dokazni material u ovom delu. Kako bi se otklonila svaka sumnja u pogledu odgovornosti, proverite mentalno stanje okrivljenog. Pribavite mišljenje lekara i psihologa ili psihijataru, ukoliko neophodno. Ukoliko nema ili ima malo dokaza u spisima kako bi se osporio konkretan element, onda postaje obaveza advokata odbrane da potraži takve dokaze pre suđenja.

⁵ Član 396 ZKP.

vode redosledom i na način kako su stranke planirale jer su prednosti ovakvog sistema logične i višestruko korisne za sam postupak. Lista predstavljanja dokaza bi trebalo da bude fleksibilna, pošto redosled po kojem svedoci svedoče može da varira. Ipak, planiranje kako i kada će dokaz biti prezentovan sudu je veoma važno i omogućava tužiocu da izbegne da propusti važne dokumente ili činjenice, daje tužiocu dobru ideju o tome kako će se predmet odvijati u toku glavnog pretresa, i omogućava mu da predoči svoj slučaj na pravilan, koncizan i pripremljen način. Slično, treba da pripremite spisak demonstrativnih materijala u koji unosite sve dokaze koji će biti predočeni na pretresu i takođe da identifikujete koji će svedok biti korišćen za utvrđivanje svih relevantnih delova dokaza ili demonstrativnih materijala (videti Prilog III za primer liste predstavljanja dokaza).

Za svaki element navedite dokaze koji govore u prilog i protiv tog elementa. Korišćenjem ovog sistema dobro ćete se pripremiti za pretres. Bilo bi dobro da usvojite praksu pravljenja organizacionog plana priprema za suđenje. To će vam omogućiti da se bolje pripremite, organizujete i da kontrolišete svoj predmet, a time ćete poboljšati svoje mogućnosti da uspešno zastupate svoj predmet.

a) Potpuna razrada potencijalno relevantnih činjenica

Svi tužioci koji učestvuju na pretresima znaju da je neophodno da sagledaju očigledne aspekte predmeta kada sastavljaju svoje liste predstavljanja dokaza. Ipak, jednako je važno da se razmotre činjenice koje nisu očigledne. Zapamtite da je na vama da ubedite sud da ste u pravu, te stoga morate da budete u stanju da mu dostavite što je moguće više informacija koje vam idu u prilog. Razmislite o pitanjima koja bi sud mogao da ima u vezi sa dokazom, uključujući pitanja o malim detaljima u vezi sa predmetom ili o naizgled beznačajnim detaljima. Kako biste odgovorili na pitanja suda? Da li vam ti detalji idu u prilog ili na štetu? Kao opšte pravilo, da bi ste bili uspešni na pretresu morate da razumete ne samo jake strane sopstvenog predmeta i slabosti suprotne strane, već morate da razumete i slabosti svog predmeta. Kao što je izloženo u Poglavlju II(2)(b), potpuno pripremljen zastupnik je svoj predmet sagledao iz svih uglova i identifikovao delove koji su slabi ili imaju neki nedostatak.

Prilikom razmatranja činjenica važno je razdvojiti bitno od nebitnog. Iznošenje velikog broja nepotrebnih detalja može opteretiti sud i rezultirati odugovlačenjem postupka.

Neka pitanja koja treba da postavite sebi pri razradi svoje teorije predmeta su:

- Šta je neposredno prethodilo navodnom krivičnom delu?
- Zašto je izvršeno to krivično delo?
- Ko je imao motiv da izvrši to krivično delo?
- Koji su motivi ili planovi različitih uključenih strana?
- Kakav je odnos između uključenih strana?
- Kakva je lična istorija uključenih strana (starost, obrazovanje, porodično stanje, mentalno stanje, ekonomski status itd.)?
- Da li postoje bilo koji aspekti ovog predmeta za koje se čini da se međusobno ne uklapaju?
- Da li je to uobičajeni način izvršenja ove vrste krivičnog dela?

Pri ispitivanju celog seta potencijalno relevantnih činjenica od pomoći može biti kategorizacija činjenica u kategorije kao što su situaciona/konkretna pitanja i pitanja stanja uma/psihološka pitanja.

b) Situaciona/konkretna pitanja

Da li su se događaji fizički dešavali onako kako tvrdi tužilaštvo ili odbrana? Šta ako policijski izveštaj kaže “desilo se A i B”, ali se na licu mesta vidi da taj određeni deo događaja nije bio moguć ili je malo

verovatan? Ponekad tužilac može da misli da nešto nema smisla, a tek posle posete mestu zločina postane mu jasno da ono što je napisano u izveštaju nije cela priča. U drugim slučajevima, tvrdnje okrivljenog u toku saslušanja ili na pretresu mogu da ne budu u skladu sa realnošću mesta na kojem je izvršeno navodno krivično delo. Fizički odlazak na lokacije i rekonstrukcija događaja (imaginarno ili ponavljanjem na licu mesta) mogu da dovedu do dodatnih rezultata. Zato je posebno korisno da se fizički ode na mesto na kojem su stajali ili sedeli svedoci, da bi se videlo da li je fizički moguće da se vidi ono što oni tvrde da su videli. Stoga može da se kaže da tužilac nije potpuno pripremio svoj predmet bez posete mestu izvršenja navodnog krivičnog dela.

c) Pitanja stanja uma/psihološka pitanja

Psihološki aspekt teorije predmeta odgovara na pitanje – šta bi prolazilo kroz misli onih koji su učestvovali u događaju da se događaj desio onako kako tužilaštvo ili odbrana kažu da se dogodilo? Kakvu perspektivu o tome su imala lica? Pogledajte kako su strane reagovala u različita vremena – da li su reakcije bile konfuzne ili emocionalne?

Na primer, udaranje lica može da znači različite stvari u zavisnosti od konteksta. Šta se tačno desilo u vezi sa udarcem? Šta ako je žrtva nosila nož? Šta ako je žrtva bila pijana? Šta ako je žrtva ranije bila hapšena i osuđivana zbog nasilja? Šta ako je žrtva pretila optuženom? Šta ako optuženi nikad ranije nije imao sukob sa zakonom? Zamišljanje šta je bilo u umovima onih koji su učestvovali u događaju može da sugeriše različitu, suprotnu verziju događaja od one za koju se goni. Ako se čini da postoje dve različite “priče” ili “scenarija” strategija odbrane treba da bude usmerena na prikupljanje dodatnih informacija koje bi objasnile događaj iz perspektive okrivljenog. Zadatak zastupnika optužbe i odbrane je da sklope celu sliku, uključujući ono što se desilo pre događaja, što daje smisao delu za koje se kaže da je krivično. Razrada kompletne teorije predmeta nije moguća pre završetka istrage, ali preliminarna teorija zastupnika otkriva određene oblasti na koje istraga/razgovori treba da budu fokusirani.

d) Iskrena procena snaga i slabosti vašeg predmeta

Suviše često, neiskusni tužioci rade na svom predmetu pomalo zaslepljeni svojim pozitivnim viđenjem predmeta, da bi tek na pretresu bili iznenađeni poražavajućim dokazima sa kojima nisu u stanju da izađu na kraj, odnosno koje ne mogu da objasne. Da bi se izbegla ovakva zbunjjuća i teška situacija, morate da razumete najveće slabosti sopstvenog predmeta. Posle analize zakona i činjenica, vi dobro razumete koji će dokazi potencijalno biti predloženi na pretresu. Pretpostavimo za trenutak da ste zastupnik druge strane te se zapitajte šta bi ste trebali da uradite da biste prevagnuli u tom predmetu. To može da bude težak proces, pošto strane u postupku veruju u svoju verziju događaja i ne žele da obraćaju pažnju na bilo koju slabost svojih dokaza. Ipak, ako naučite da stavite na stranu svoja lična osećanja o predmetu i ako sagledate predmet iz svih uglova, nećete se naći zatečeni i nepripremljeni na pretresu kada se suočite sa neočekivanim argumentom ili nizom pitanja. Naravno da je važno da razumete i verujete u svoj predmet, ali ako ne razumete poziciju druge strane, kao i slabosti u sopstvenom predmetu, to može da bude fatalno za vaš uspeh na pretresu. Druga korist od posmatranja predmeta sa stanovišta vaših oponentata je da ćete početi da uviđate pravu snagu vašeg predmeta, a ta spoznaja će vam pomoći da razradite teoriju predmeta i da se fokusirate na svoje iznošenje dokaza.

Kada se upoznate sa relevantnim propisima, i brižljivo ispitajte sve aspekte predmeta, pošto razmotrite dokaze i utvrdite snage i slabosti svog predmeta, spremni ste da finalizujete teoriju svog predmeta. Posle ovih opštih koraka, bićete na dobrom putu da se informisano i temeljno pripremite za glavni pretres. Pre nego što uđete u sudnicu pre početka glavnog pretresa, postoji još nekoliko važnih dodatnih koraka koje morate da preduzmete.

OMOGUĆAVANJE UVIDA U SPISE/DOKAZE, PRIPREMNO ROČIŠTE, ISPITIVANJE SVEDOKA I DRUGE PRIPREMNE RADNJE ZA GLAVNI PRETRES

Kao što je izneto, pripremljeni zastupnik na pretresu mora da teži ka tome da predstavi svoj predmet jasno, u skladu sa njegovom/njenom verzijom događaja, i na način razumljiv za sud. Dužnost je zastupnika da u svim fazama postupka, od potvrđivanja optužnice do pravosnažne presude, bude organizovan, kontrolisan, dobro pripremljen i upoznat sa svim aspektima predmeta. To je moguće samo ako je u ranoj fazi postupka napravljen gore pomenuti organizacioni okvir, mnogo pre prvog dana glavnog pretresa. Najlakši način da osigurate da ste spremni za pretres je da razradite sopstvenu rutinu organizacije za pretres. I ako se ovaj savet može činiti očiglednim, zastupnici često ne uspevaju da razrade dosledan i efikasan metod pripreme za pretres te stoga često dolaze u situaciju da pokušavaju da dovedu stvari na svoje mesto u poslednjem trenutku.

1. Spisak zadataka koje treba uraditi pre nego što se podigne optužnica:

- Identifikujte sve potencijalne svedoke (uključujući i veštake).
- Povežite (uparite) svedoke sa dokazima.
- Napravite spisak “kontakata” i “zaduženja” sa svim važnim brojevima telefona, imenima itd, kao i spisak svih zadataka, bez obzira koliko su mali, tako da se u potpunosti pripremite za predmet (vidite Prilog I kao primer).

- Prikupite i kategorizujte sva relevantna dokumenta i izveštaje (uključujući izveštaje i napomene o hapšenju i saslušanju, izvode iz kaznenih evidencija, laboratorijske izveštaje, forenzičke analize itd.)
- Razmotrite elemente dela i vašu listu predavljanja dokaza i ako je potrebno izvršite izmene.
- Preslušajte svaki audio zapis (transkripte) i odgledajte svaku video traku relevantnu za predmet. Pripremite transkripte.
- Pažljivo razmotrite sve fizičke dokaze i papirnu dokumentaciju.
- Sastavite optužnicu u skladu sa zahtevom iz člana 332 ZKP.
- Počnite da prikupljate informacije koje ćete predložiti sudu, a koje idu u prilog određivanja pritvora za okrivljenog ili u prilog drugih mera koje imaju za cilj da adekvatno osiguraju bezbednost zajednice i prisustvo okrivljenog u daljem toku sudskog postupka.

2. Uvid u spis pre podizanja optužnice ⁶

Poštovanje obaveze da se omogući upoznavanje sa prikupljenim materijalom nije važno samo kako bi se obezbedila fundamentalna pravičnost postupka, već i kako ne biste ugrozili vaš predmet ukoliko ne postupite onako kako zakon nalaže.

ZKP reguliše pitanje upoznavanja sa prikupljenim materijalom u svojim opštim odredbama, a konkretnije u Poglavlju XVI. Prema odred-

⁶ Vidi uopšteno član 68 ZKP o pravima okrivljenog. Član 303 ZKP obavezuje tužioca da osumnjičenom koji je saslušan i njegovom braniocu omogući da razmotre spise i razgledaju predmete koji će se koristiti u dokazne svrhe. Ovo se mora obaviti u roku dovoljnom za pripremanje odbrane. Obaveza u skladu sa ovim odredbama je važeća tokom čitavog postupka, recipična i takođe se odnosi na novo uvedene dokaze.

bama ZKP (čl. 68, 71, 251 i 303), okrivljeni, odnosno osumnjičeni koji je saslušan i njegov branilac, imaju pravo da razgledaju spise i razgledaju prikupljene dokaze koji služe kao dokaz. Javni tužilac je dužan da im to omogući.

Prema članu 303 ZKP odbrana ima pravo na uvid u širok spektar dokumenata i drugih dokaza, uključujući zapisnike sa ispitivanja okrivljenog, materijal dobijen od okrivljenog ili onaj koji pripada njemu, materijale koji se odnose na dokazne radnje kojima je zastupnik odbrane trebao da prisustvuje, analize veštaka i svu dokumentaciju i fizičke dokaze koji su na raspolaganju sudu po završetku istrage, pre glavnog pretresa. Ova pravila mogu biti podložna različitim tumačenjima – na primer, teško je utvrditi sa sigurnošću koji su zapisnici ili dokumenti “od važnosti za iznošenje odbrane”. Stoga, obazriv i iskren način da se ispuni obaveza obezbeđivanja uvida je da se jednostavno predaju ili stave na raspolaganje svi dokazi iz predmeta koji su u posedu tužioca. Isto tako, odbrana ne sme da zadrži dokumenta koja su jasno opisana kao dokumenta koja prema zakonu moraju da budu stavljena na uvid.⁷

a) Vođenje službenih beleški

Iskusan zastupnik u svako doba vodi pisanu evidenciju o tome koji su materijali predati drugoj strani, tako da nema naknadnih pitanja ili optužbi koje se tiču navodnog propusta predaje određenih dokumenata. Ova pisana evidencija o dostavljanju informacija, često u obliku kratke napomene ili dopisa jedne strane drugoj strani koji sadrže datum i precizan opis dokumenata ili drugih stavki koje su predate, moraju da se čuvaju i da uvek budu na dohvat ruke.

b) Sačinjavanje registra predmeta

Kada je istraga u svom većem delu završena, razradili ste vašu teoriju predmeta i listu predlaganja dokaza, optužnica je podignuta, pitanje

⁷ Član 303 ZKP uvodi recipročnu obavezu okrivljenog da tužiocu omogući razmatranje informacija prikupljenih od strane odbrane. Branilac mora da omogući uvid tužiocu u iste pre završetka istrage.

stavljanja dokumentacije na uvid je rešeno, a pokušaji da se u ranoj fazi postigne sporazum o priznavanju krivičnog dela nisu uspeli,⁸ vreme je da se počne sa prebacivanjem pažnje na predstojeći glavni pretres.

Opšteprihvaćen i jednostavan metod organizacije u ovoj fazi je da se vodi sveobuhvatan “registar predmeta” koja sadrži najvažnije informacije o predmetu, uključujući sve informacije iz spiska kontakata i optužnice, liste materijalnih dokaza i svedoka, preliminarna razmišljanja zastupnika o tome kako da zastupa određena pitanja koja se mogu javiti tokom suđenja. Sastavljanje takvih registara predmeta omogućava zastupniku da pravilno razdvoji, podcrta i organizuje sve aspekte predmeta. Zastupnik treba da se osloni na takav registar pošto isti sadrži na organizovan i lako dostupan način sve značajne informacije koje zastupniku trebaju. Registar treba da sadrži zastupnikove spiskove kontakata i zaduženja, pravne analize, predloge podnete pre glavnog pretresa, dokaze koji treba da budu predloženi, nacrt uvodnih izlaganja, osnovnog ispitivanja svakog svedoka, unakrsnog ispitivanja svedoka suprotne strane i završne reči. Svaki deo treba posebno da se vodi u registru predmeta.

Deo koji se odnosi na predloge podnete pre glavnog pretresa treba da sadrži aktuelne predloge koje ste izneli ili koje ćete izneti. Slično, deo koji se odnosi na pravnu analizu treba da sadrži relevantne članove, kao i analize pravnih pitanja do kojih će doći u toku pretresa. U vašem spisku stavki koje ćete predložiti treba da organizujete papirnu dokumentaciju po hronološkom redosledu onako kako nameravate da ih predložite na pretresu. Ovo će vam omogućiti da pronađete ono što tražite kada vam to bude potrebno. Ukoliko imate dokument koji u toku pretresa ne možete da pronađete je isto kao da uopšte nemate taj dokument.

3. Pripremno ročište

Pripremno ročište, koje se održava u skladu sa članom 344 ZKP može predstavljati efikasan način kojim bi se ograničile činjenice osporavane u postupku. Pripremno ročište, koje se održava u roku od mesec dana ako je optuženi u pritvoru ili dva meseca ako je optuženi na slobodi,

⁸ Vidi generalno Poglavlja XVI i XVII ZKP.

zahteva da se stranke izjasne o predmetu optužbe, obrazlože dokaze koje će biti izvedeni na glavnom pretresu i predlože nove dokaze. Najznačajnije, na pripremnom ročištu utvrđuju se činjenična i pravna pitanja koje će biti predmet raspravljanja na glavnom pretresu.

Bilo bi poželjno da tužilac insistira kod suda na tome da advokati odbrane precizno identifikuju navode iz optužnice koji su sporni i naveđu razloge za to. Shodno ZKP, samo dokazi koji su vezani za osporavane delove optužnice će biti razmatrani tokom glavnog pretresa. Tužiocima treba da urgiraju kod sudskog veća da se advokatima odbrane ne dozvoli da uopšteno osporavaju sve tačke optužnice, već da traže da se konkretno identifikuju činjenice koje su sporne kako tužilaštvo ne bi moralo da nepotrebno poziva svedoke i predstavlja materijalne dokaze čime bi se samo nepotrebno odlagalo i prolongiralo suđenje.

Postoji jedna zadržka vezana za ovu praksu. Budite oprezni da ne date saglasnost oko prevelikog broja osporavanih činjenica jer bi to moglo da vas dovede u situaciju da, kao tužilac, nemate dovoljno svedoka koji bi adekvatno predstavili ključne činjenice kako bi sud shvatio šta se dogodilo i objasnili kontekst u kome se krivično delo dogodilo. Na primer, ukoliko se lice optuženo za ubistvo u mračnoj ulici poziva na nužnu odbranu, tužilaštvo možda ne bi bilo u interesu da u potpunosti prihvati kao nesporno to da je optuženi ubio lice u mračnoj ulici. U ovom slučaju, tužilac predloži da se čuje izjava svedoka koji će opisati šta se desilo i koji može objasniti kako je došlo do ubistva i gde su učesnici ovog krivičnog dela tokom njegovog izvršenja bila locirani. Međutim, ukoliko je optuženi ranije osuđeno lice koje je imalo kod sebe vatreno oružje, može biti efikasnije da optuženi prihvati navod da je ranije osuđivano lice, ali da tužilaštvo na glavnom pretresu predstavi dokaze koji ukazuju na to da je okrivljeni bio svesan toga da ima kod sebe oružje. Tako, postizanje saglasnosti oko činjenica može biti efikasan i celishodan način da se nesporne činjenice identifikuju i organiči izvođenje nepotrebnih dokaza tokom suđenja. Saglašavanju se ipak mora pribegavati sa oprežnošću kako se ne bi uskratila mogućnost tužilaštva da predstavi dokaze koji govore kompletnu priču o krivičnom delu koje tužilaštvo želi da sud čuje i razume.

4. Priprema svedoka u iščekivanju glavnog pretresa

Tradicionalno, ispitivanje svedoka od strane stranaka u postupku u fazama postupka pre glavnog pretresa ili pripremanje svedoka za glavni pretres nije bilo deo pravne kulture u Srbiji. Pojedinci koji su svedočili na sudu su smatrani svedocima suda i kao takvi nisu mogli da se formalno pripremaju za davanje iskaza pred strankom koja ih je predložila za svedoka. Iz tog razloga, koncept ispitivanja svedoka pre suđenja i priprema svedoka za suđenje mnogim tužiocima i advokatima u Srbiji može da izgleda strano. Ipak, stupanjem na snagu novog ZKP, tužilaštvo je nadležno za ispitivanje svedoka pre glavnog pretresa te će tužioci stoga morati da usavrše veštine ispitivanja.⁹

Shodno novom kontekstu u kome svedoci treba da služe interesima optužbe i odbrane, priprema svedoka će takođe verovatno postati logična i neophodna. Uspešni zastupnici shvataju koliko je važno da se svedoku objasni kako će da izgleda samo svedočenje i da svedok shvati pitanja koja će mu biti postavljena i da zastupnik razume u punoj meri ono što svedok zna. Ovo će pomoći da se usmeri pretres, da se izbegne nepotreban gubitak vremena i pripremi svedok za često teško i nepoznato iskustvo sa kojim on treba da se suoči. Kada se o tome radi, treba upozoriti na to da zastupnici moraju da budu veoma pažljivi i konzervativni kada održavaju ove sastanke, pošto će njihovi protivnici pri unakrsnom ispitivanju, normalno i opravdano, da ispituju suštinu i prirodu razgovora koji su se odvijali između tužioca i svedoka. Svrha ovog istraživanja koju vrši suprotna strana je da se utvrdi da li je vršen bilo kakav neodgovarajući pritisak na svedoka ili da li je svedok promenio svoju verziju događaja zbog tog razgovora.

Imajući u vidu izrečeno, najbolji i etički najispraniji način da se otpočne razgovor sa svedocima pre glavnog pretresa – koji naravno mogu da uključe svedoke od kojih se očekuje da svedoče u korist optužbe, kao i svedoke od kojih se očekuje da svedoče u korist odbrane – je da se svedoci upute da se od njih očekuje samo da kažu istinu i da vi ni u kom slučaju ne pokušavate da podučavate svedoke ili da izmenite njihovo svedočenje. Stoga, čak i ako zastupnik suprotne strane u toku unakrsnog ispitivanja tvrdi da se određeni svedok susreo sa vama pre pretresa, vi

⁹ Članovi 298, 299, 300 i 302 ZKP.

možete da reagujete na taj napad i uzvratite tako što ćete jednostavno pitati svedoka šta je bila vaša glavna instrukcija koju ste mu/njoj dali (konkretno, da kaže samo istinu).

a) Opšte smernice za pripremanje svedoka za glavni pretres

U daljem tekstu sledi par opštih smernica za adekvatno pripremanje svedoka za suđenje koje sugerišemo kao jednu od dobrih praksi priprema za suđenje:

- Važnost svedočenja.
- Ko može biti svedok.
- Javni tužilac (i policija) još u fazi prikupljanja potrebnih obaveštenja od građana su dužni da obaveste iste o merama zaštite svedoka.
- Potrebno je uspostaviti dobar lični odnos sa svedokom tako što ćete biti uvidavni i prijatni.

Postoji i čitav niz zdravorazumskih sugestija koje imaju za cilj da stave svedoka u najpovoljnije i najubedljivije raspoloženje: da bude smiren; da se obuče uredno i konzervativno; da sluša pitanje i da ne odgovara pre nego što je pitanje postavljeno; da ne brine oko toga u kom pravcu će zastupnik usmeriti osnovno ili unakrsno ispitivanje; da na pitanja odgovara samo pošteno i istinito.

Neke osnovne smernice:

- Nikada ne razgovarajte sa svedokom sami. Uvek zamolite kolegu, službenika ili drugog svedoka da budu prisutni. Na ovaj način, ako vas kasnije optuže da ste pretili svedoku, da ste ga podučavali, ili da ste na bilo koji drugi način zloupotrebili svoj položaj, imaćete treću stranu koja će garantovati za vas.
- Nikada nemojte da kažete svedoku nešto što ne želite da čujete sa mesta u sudnici za svedoke ili u nekom drugom formalnom okruženju.

- Uverite se da svedok zna da može da kaže da je dao izjave ili obaveštenja tužiocu ili braniocu.
- Objasnite sam proces pretresa svedoku na jednostavan i razumljiv način, kao i ko gde sedi u sudnici.
- Objasnite ko sve postavlja pitanja svedoku.
- Objasnite šta je predočavanje, a šta suočenje.

Napred navedeno je od posebne važnosti za oštećene svedoke u slučajevima gde postoji služba za podršku oštećenih koji se saslušavaju i u svojstvu svedoka.

b) *Par dodatnih pitanja za razmatranje o postupanju sa svedocima saradnicima*

Dok u svedoke u vezi činjeničnog stanja spada bilo ko sa relevantnim informacijama koje se odnose na krivično delo, posebna podgrupa ove grupe obuhvata svedoke saradnike, koji su definisani članovima 320-330 ZKP. Imajte na umu da, shodno članu 320 ZKP, iskaz koji je dao okrivljeni saradnik o krivičnom delu koje je priznao treba da sastavi svojeručno ili da isti izdiktira u aparat za snimanje glasa u slučaju da je nepismen. Tužioci moraju da budu sigurni da razumeju i da se pridržavaju veoma striktnih odredbi zakona da ne bi ugrozili slučaj.

GLAVNI PRETRES

Sada kada imate kompletno i iznijansirano razumevanje vaše teorije predmeta i punog spektra činjenica koje se odnose na vaš predmet, kada ste izvršili obavezu stavljanja na uvidu dokaznog materijala, sastavili listu predlaganja dokaza i vaš registar predmeta, i kada ste razmotrili svako preostalo pitanje koje se tiče svedoka, vreme je da svoja razmišljanja fokusirate na glavni pretres.

1. Uvodna izlaganja ili obrazlaganje dokaza na pripremnom ročištu

ZKP omogućava tužiocima i advokatima odbrane da iznesu uvodna izlaganja, osim ako je na pripremnom ročištu došlo do izjašnjenja stranaka i predlaganja dokaza.¹⁰ U svakom slučaju, tužioci treba da iskoriste mogućnost iznošenja uvodnih izlaganja pre formalnog izvođenja dokaza jer im to omogućava da se podsete i u potpunosti predstavite sudu svoju verziju događaja i njihovo viđenje kako dokazi tu verziju potkrepljuju. Ne treba da iznenadi ako dodatni dokazi pribavljeni tokom priprema za glavni pretres, a nakon pripremnog ročišta, pomognu u doradivanju teorije predmeta koje zastupa tužilac i kasnijem izvođenju dokaza. Uvodno izlaganje će takođe omogućiti sudu da ponovo čuje o događaju kroz izlaganje tužioca, da čuje njegovu verziju u pogledu krivice okrivljenog i pregled dokaza koji će se predstaviti u prilog te teorije.

Poželjno je, međutim, da uvodno izlaganje bude jasno i koncizno kako se ne bi izgubila pažnja suda. Dakle, svaki sudija (porotnik ili profesionalac) ima koristi od konciznih, promišljenih, neteatralnih i ozbiljnih uvodnih izlaganja koja okupiraju pažnju suda i utiču na to da sud razmišlja o najvažnijim aspektima predmeta.

¹⁰ Vidi član 393 ZKP.

Jednostavno čitanje optužnice neće pružiti sudu jasno shvatanje dokaza koje tužilac ili odbrana nameravaju da predstave, kako se dokazi uklapaju sa elementima optužnice, koji su dokazi i teorije izašli na svetlo od trenutka pisanja optužnice, koja je teorija predmeta koju ima odbrana i na koje slabosti u tužiočevom predmetu odbrana namerava da ukaže u toku pretresa. Ukratko, uvodna izlaganja su korisna za sud i zato bi trebalo da postanu ustaljena praksa u Srbiji.

Uvodna izlaganja pružaju prvu priliku stranama da ubede sud u korist tužioca ili okrivljenog. Strane treba da razviju ceo predmet u toku uvodnih izlaganja i da ukažu na to da će dokazi pokazati da je njihova verzija pobednička. Uvodno izlaganje je vaša prva prilika da iznesete sudu svoju teoriju predmeta pa zato ono mora da bude dobro organizovano i ubedljivo, ali bez preterivanja sa dokazima. Teorija predmeta treba jasno i koncizno da bude predočena. Naglasite ko su važni svedoci i šta od njih očekujete da kažu. Dalje, treba da identifikujete bitne dokumente i materijalne dokaze i da naglasite šta oni dokazuju.

Iako praksa prezentovanja demonstrativnih dokaza nije uobičajena u sudnicama, naša sugestija je da koristite demonstrativne dokaze pri uvodnom izlaganju kad god je to moguće. Demonstrativne dokaze čine dokazi koje ćete predstaviti na suđenju ili vizuelna sredstva koji će se koristiti u datom momentu kako bi se objasnila materija koja je relevantna za pretres (kao što su dijagram mesta izvršenja krivičnog dela ili rezime određenih finansijskih transakcija). Demonstrativni dokazi obuhvataju modele, dijagrame, fotografije, skice i predmete, kao i različite druge stavke. Korišćenje demonstrativnih dokaza obično skreće pažnju suda i čini da se sud zainteresuje za predmet. Psiholozi su utvrdili da ljudi mnogo više nauče gledanjem i slušanjem nego samo slušanjem.¹¹ U skladu sa tim, demonstrativni dokaz treba da se koristi tokom celokupnog glavnog pretresa da bi omogućio sudu da bolje shvati vaš predmet. U svakom slučaju je neophodno da bilo kakvi predmeti, grafikoni, skice i sl. koji se nameravaju koristiti kao demonstrativni dokazi, budu najpre predloženi kao dokazi. Svedok se može pozivati na predložene materijale, ali isti moraju biti izvedeni već na glavnom preteresu kako bi se mogli smatrati zakonitim dokazima.

¹¹ Vidi generalno Šeril Ričman-Hruska "Razlike u učenju", *24 Equity & Exmobilience* 25-26 (1989).

Uvodno izlaganje može i treba da bude pripremljeno dosta pre samog izlaganja i treba da se vežba. To je veština koja može bolje da se usavrši praksom nego bilo koja druga veština. Pri organizaciji uvodnog izlaganja, zapamtite da sudije imaju tendenciju da najbolje zapamte ono što čuju na početku i na kraju. Stoga, najjače dokaze prezentujte tim redosledom. Uvodno izlaganje treba takođe da bude korišćeno za upoznavanje sa slabim delovima vašeg predmeta i za njihovu odbranu u odnosu na suprotnu stranu. Ovo će oslabiti poziciju suprotne strane i povećaće vaš kredibilitet jer ste bili otvoreni i iskreni sa sudom. “Odbrambeni” aspekt vašeg uvodnog izlaganja treba da se nalazi u sredini vaše prezentacije i ne bi trebalo da zauzima više od 10% vašeg izlaganja.

Uvodno izlaganje je jedan od ključnih aspekata glavnog pretresa. U skladu sa tim, ono mora potpuno da bude razrađeno i adekvatno pripremljeno. U bilo kom slučaju, najbolje je da ne čitate svoje uvodno izlaganje. Koristite što je moguće manje svoje beleške. Nemojte da žurite u toku izlaganja. Umesto toga, govorite na način koji je relaksiran, lako razumljiv i ubedljiv. Naravno, dobro uvodno izlaganje nije samo po sebi dovoljno da ubedite sud. Ipak, ono će svakako postaviti temelj za uspešan ishod i daće sudu jasan pregled vašeg predmeta, kao i sliku kako se dokazi uklapaju (ili neuklapaju) sa elementima optužnice.

Neke opšte smernice za uvodno izlaganje su:

- Dajte jasno i koncizno objašnjenje najvažnijih činjenica koje ćete predstaviti da biste dokazali da je krivica okrivljenog izvesna, ili da biste zahtevali njegovo ili njeno oslobađanje. Ne obrazlažite detaljno ono što svaki od svedoka može da kaže. Uvodno izlaganje nije vreme za rasprave u vezi detalja samog predmeta, već je više prva prilika da sud čuje o predmetu. Zapamtite da se prvi utisak pravi samo jednom.
- Predstavite sliku vašeg predmeta; govorite o svom predmetu kao o “dokazima” ili “činjenicama”, npr. “dokazi će pokazati/dokazati” ili “činjenice će pokazati /dokazati”.

- Vaše uvodno izlaganje mora da odgovori na sledećih šest ključnih pitanja “ko, šta, zašto, kada, gde i kako”.
- Objasnite činjenice hronološki.
- Vežbajte, pokušavajte i čujte svoje uvodno izlaganje pre nego što ga date. Zamolite bračnog druga, prijatelja ili kolegu da sasluša vaše uvodno izlaganje i tražite njegovo/njeno mišljenje.
- Utvrdite koja je svrha uvodnog izlaganja: prolog ili sinopsis predstave, projekat ili turistički vodič. Zajedno sa dokaznim delom postupka i završnom reči, uvodno izlaganje zastupnika predstavlja najstariju tehniku javnog govora: reći slušaocima ono što imate da kažete, kazati to, i reći im šta ste kazali.
- Bolje je da nedovoljno predstavite svoj predmet nego da preterate sa predstavljanjem. Rizikujete svoj kredibilitet, a druga strana će svako ukazati na stvari koje ste obećali u svom uvodnom izlaganju, a koje niste mogli da iznesete na pretresu.
- Nemojte da se ustežete da upućujete na okrivljenog kada mu se direktno obraćate. To pokazuje da ste dovoljno uvereni u svoje dokaze da znate da je okrivljeni kriv. Naravno, ne preterujte, jer će u tom slučaju izgledati da ste pristrasni.
- Suočavanje sa slabostima vašeg predmeta povećava vaš kredibilitet. Objasnite, bez garancije za kredibilitet bilo kog svedoka, da će “dokazi pokazati” zašto je potrebno svedočenje svedoka saradnika/saokrivljenog saradnika, npr. policija ili građani koji poštuju zakon ne mogu da ‘uđu’ u bandu, a sud “treba da razmotri to svedočenje sa velikom pažnjom i oprezom, ali ipak to može da bude jedini osnov za utvrđivanje krivice”. Recite sudu kako ćete potkrepiti iskaze ovakvih svedoka sa nekompromitovanim svedočenjima i/ili demonstrativnim materijalima kao što su tabele, dijagrami i sl.

Uspešno uvodno izlaganje može da izgleda ovako:

- “Ako sud dozvoli ...”
- Prihvatanje ili odbijanje pitanja onako kako ih je definisala suprotna strana, praćeno bilo kojim dodatnim pitanjem koje vi postavite.
- Koheziono, sažeto i uverljivo (ali bez polemike) ukazivanje na očekivane nedostatke u dokazima suprotne strane, kao i verovatni rezime vaših dokaza.
- Zaključak, koji ukazuje da ćete na završetku pretresa zahtevati od suda da donese presudu.

Priprema za uvodno izlaganje počinje pre podizanja optužnice. Bilo da se radi o proaktivnom ili reaktivnom predmetu, morate da razmišljate o svojoj teoriji, dokazima (jakim stranama) i mogućim nedostacima. Prihvatite da ćete biti pomalo nervozni kada počnete da radite na predmetu. To je normalno i korisno jer vas drži na oprezu.

Pre nego što počnete sa svojim uvodnim izlaganjem, obezbedite da se na vašem stolu u sudnici ne nalazi ništa osim zakona, beležnice, olovke i fascikle koja se odnosi na deo pretresa kojim se u tom trenutku bavite. Izbegavajte da držite knjige, papire i olovke rasute po stolu, pošto to može da pošalje pogrešnu poruku sudu. Ako ograničite materijal na stolu na fasciklu i beležnicu, šaljete jasnu poruku svima u sudnici da ste spremni i organizovani.

Primer rezimea uvodne reči tužioca

Ovde se radi o posedovanju vatrenog oružja od strane osuđivanog lica. Osuđivani prestupnik koji je posedovao napunjeno vatreno oružje marke “Bereta” kalibra 9 mm, koje je predmet ovog procesa, je ovaj čovek ... g. Jović.

U toku ovog pretresa čućete svedočenja dva policijska službenika i prisustvovati izvođenju dokaza koji će vam reći šta se desilo rano izjutra 12. juna 2005. godine. Tog dana, u 11 časova i 15 minuta, dvojica policijskih službenika u patroli su zaustavili okrivljenog koji je prošao kroz crveno svetlo u svom automobilu marke BMW vozeći većom brzinom od propisane. Tokom sprovedene kontrole, nakon što su zamolili okrivljenog da izađe iz vozila, policajci su opazili da okrivljeni ispod svoje košulje nešto nosi. Okrivljeni je priznao da nosi vatreno oružje. Policajci su proverom utvrdili da je okrivljeni kod sebe imao pištolj marke “Beretta”, kalibra 9 mm, napunjen bojevom municijom.

Časni sude, čućete više detalja o ovom događaju od lica koja su mu neposredno prisustvovala. Policajci A i B će svedočiti da [rezimirajte osnovne činjenice za koje verujete da će ih policajci i drugi svedoci izneti].

Ovo je samo sažetak dokaza koje ćete videti i čuti u toku ovog pretresa. Biće i drugih dokaza, a iz svih ovih dokaza bićete uvereni van svake sumnje da je okrivljeni, g. Jović, kriv za delo za koje se tereti.

2. Osnovno ispitivanje

Prema odredbama ZKP, sud najpre poziva svedoka da da iskaz (podsećajući ga na ono što eventualno nije izneo). Potom sledi osnovno i unakrsno ispitivanje. Osnovno ispitivanje pruža mogućnost zastupniku koji ga vrši, prvu priliku da počne sa svedočenjem i iznošenjem dokaza za koje zastupnik veruje da su najrelevantniji i da će mu omogućiti da odnese pobedu.

a) Odabir svedoka za ispitivanje

U većini slučajeva postoje različite kategorije svedoka koje je moguće pozvati da svedoče. Tužilac može da proceni kako će da predstavi svoj predmet na jasan i koncizan način što može iziskivati da se ne pozivaju svedoci koji bi ponavljali već izneto ili bi svedočili o irelevantnim ili nespornim činjenicama, vodeći računa o tome da sud u svakom slučaju odlučuje o redosledu izvođenja dokaza.

Štaviše, trenutak u kome ćete pozvati određenog svedoka zahteva brojna razmatranja:

- Pozovite svedoka onda kada za to ima smisla na osnovu vaše organizacije predmeta.
- Osnovno ispitivanje vaših svedoka, u skladu sa listom predstavljanja dokaza, treba da prati vaše uvodno izlaganje.
- Razmislite o pitanjima utemeljenosti. Da li vam je potrebno da ističete da su određene činjenice već bile potkrepljene drugim dokazima pre nego što je drugi iskaz prihvaćen.
- Imajte na umu kako morate nastupiti kako bi svedočenje bilo interesantno i ubedljivo. Da li je potrebno da prvo dovedete nekog svedoka koji bi pojasnio materijalni dokaz?
- Stavite jake svedoke na ključna mesta – prvog i poslednjeg svedoka predmeta, prvog svedoka posle vikenda i sl.
- Stavite vaše “slabe” svedoke između “jakih”.

b) Priprema za osnovno ispitivanje

ZKP predviđa osnovno i akuzatorsko/unakrsno ispitivanje svedoka.¹² Sposobnost ispitivanja svedoka u toku glavnog pretresa je najosnovnija veština koju mora da poseduje pravni zastupnik koji postupa sa adverzijalnim elementima sistema. Ipak, često se može čuti kritika da zastupnici ne umeju da sprovedu odgovarajuće, inteligentno, koncizno i svrsishodno osnovno ispitivanje.

¹² Vidi članove 21,22, 98 i 402 ZKP.

Očigledna svrha ispitivanja bilo kog svedoka je da se dođe do informacija. Posebno za tužioca, na kojem leži teret dokazivanja, osnovno ispitivanje je od vitalne važnosti jer on mora da dokaže svaki pojedinačni element predmeta. Zato svedočenje mora da bude jasno i uverljivo. Ako sud ne razume svedočenje ili ne veruje u njega, tada je ono bezvredno.

Osnovni vid ispitivanja je upitni dijalog. Osnovno ispitivanje je vaša šansa da iznesete priču o svom predmetu na način za koji vi verujete da će biti najuverljiviji za sud. Ipak, treba proaktivno da procenite slabosti svedočenja iz kojeg treba da izvučete informacije. Ako zaključite da će svedočenje biti slabo pri unakrsnom ispitivanju, treba da razmotrite korišćenje istog jer to može da ugrozi vaš predmet.

Da biste se na najbolji način pripremili za osnovno ispitivanje, proverite šta kaže zakon. Utvrdite koji suštinski elementi moraju da budu dokazani pomoću svakog od svedoka. Napravite za sebe spisak činjenica i elemenata do kojih će se doći pomoću svedoka. Dalje, bilo bi dobro da navedite sve ključne stvari do kojih mora da se dođe kroz svedočenje svakog svedoka koga ste vi predložili za pretres. Ovaj opšti pristup treba da obezbedi solidan temelj potreban za dalja svedočenja ili predstavljanje dokaza ili demonstrativnih materijala.

Praksa je pokazala da je dobro da pripremite poseban dosije za svakog svedoka. Dosije treba da sadrži vaše beleške, kopije dokaza koji će biti korišćeni uz svedoka, zapisnike sa saslušanja ili policijske izveštaje, pozive za pretres, i bilo koju radnu belešku koju možda imate u vezi sa određenim svedokom.

U toku pretresa vršite osnovno ispitivanje korišćenjem konverzijskog jezika. Izbegavajte čitanje pitanja svedoku. Možete da imate kod sebe svoj koncept, ali koristite ga samo kao podsetnik, a ne kao scenario. Pošto je svedok već dao svoj iskaz u slobodnoj formi, koristite osnovno ispitivanje kao način da vodite svedoka kroz ključne delove njegovog iskaza za vaš predmet kako bi pažnju suda usmerili na njih.

Jedan metod za vođenje uspešnog osnovnog ispitivanja je da zamislite da ste televizijski izveštač ili istražitelj na licu mesta gde se desila priča. Izbrišite svoje znanje o predmetu i pokušajte da saznate detalje pomoću svedoka koji sedi za govornicom. Postavljajte tipove pitanja koje bi izveštač ili istražitelj pitali da bi bili potpuno informisani o tome šta se desilo. Ova tehnika će vam omogućiti da sagledate predmet iz perspektive suda.

Fokus pri osnovnom ispitivanju suda treba da bude na svedoku, a ne na vama. Većina pitanja treba da bude otvorenog tipa da bi se omogućilo svedoku da da svoj odgovor. Ako imate problema sa pitanjima, otpočnite vaše ispitivanje sa osnovama: “ko, šta, zašto, kada, gde i kako?”

Poželjno je da izbegavate ponavljanje svedokovog odgovora i izgovaranje “uh- uh,” “dobro,” “u redu,” itd. Slično, pokušajte da ne zveckate ključevima ili sitnim novcem u džepu pri ispitivanju, da se igrate olovkom, naočarima, ili da pravite fizičke pokrete koji skreću pažnju suda sa svedoka na vas. Ostanite usredsređeni na pitanja, slušajte odgovore i sve vreme izgledajte zainteresovani i angažovani.

Koliko je god to moguće, pokušajte da otpočnete i završite osnovno ispitivanje sa najjačim svedočenjem. Psiholozi su utvrdili da ljudi najbolje pamte ono što čuju prvo i poslednje (“pravilo prvog i skorašnjeg”).¹³ Predvidite i smestite najproblematičnije svedočenje u sredinu izlaganja. Postavljanje teškog dela svedočenja u sredinu omogućava vam da razvučete očekivano unakrsno ispitivanje suprotne strane.

c) Iskaz u slobodnoj formi

Shodno članu 98 ZKP, svedoci se upućuju da iznesu sve što znaju i šta im je poznato o datom predmetu u slobodnoj formi pre nego što se pristupi ispitivanju svedoka od strane stranaka. Iako ZKP ne pruža nikakve smernice u vezi sa parametrima takvog narativnog izlaganja, svedok optužbe treba da da koncizne informacije o tome ko je, kako je povezan sa krivičnim delom (u svojstvu svedoka ili žrtve i sl.), i da ukratko iznesu šta znaju (o onome što se desilo). Tužiocima tokom osnovnog ispitivanja treba da traže detaljnije informacije o rečenom korišćenjem dobro strukturiranih, jasnih i preciznih pitanja, kao pitanja koja su predstavljena u ovom priručniku. Kao što je rečeno ranije u ovom tekstu, ovo je šansa za vas da usredsredite pažnju suda na pitanja koja su ključna za vaš predmet.

¹³ “I sociolozi i pravnici su dugo debatovali o tome kako redosled po kojem se informacije pružaju utiču na slušaoca. Istraživanja sugerišu da ćemo verovatnije više da verujemo izlaganju ili poruci koju prvu čujemo (prvo), a zapamtićemo izlaganje ili poruku koju poslednju čujemo (skorašnje).” Ričard H. Lukas i K. Bajron MekKoj, “*Ivica pobede: uspešne tehnike komuniciranja i ubeđivanja za pravnike*”, 114 (1993), citirajući Ronalda J. Matlona, Komunikacija u pravnom procesu (1988).

d) Organizacija osnovnog ispitivanja

Ponekad ćete želeći da organizujete svoje ispitivanje hronološki, počevši najpre od niza događaja koji prethode izvršenju krivičnog dela, pa da zatim metodološki prođete kroz celokupan period do hapšenja okrivljenog (ili čak i posle toga). Ovo je najbolje kada se radi o primarnim svedocima: policijski službenici angažovani na predmetu, saokrivljeni saradnici, itd.

Možete takođe da razmotrite da počnete od sredine priče, naglašavajući samo određenu temu ili deo dokaznog materijala. Ovo je najbolje za svedoke koji svedoče u vašu korist, lica koja su bila odgovorna za čuvanje dokaza i slično.

e) Sprovođenje osnovnog ispitivanja

Na početku ispitivanja proći ćete kroz obavezna uvodna pitanja koja se odnose na identitet svedoka.¹⁴ Posle toga bi bilo dobro da pređete na suštinu svedočenja. Ako svedok da odgovor koji niste očekivali ne dozvolite da sud primeti vašu frustraciju ili ljutnju. Umesto toga, ostanite profesionalni i hladnokrvni u svakom trenutku. Kao i kod svake druge veštine, praksa je jedini siguran način da se nešto postigne. Praksa treba da se sprovodi sa sledećim smernicama na umu:

- Pripremite fascikle sa podacima o svakom svedoku zajedno sa kopijama dokaza i ranijim izjavama.
- Upoznajte se sa elementima koje morate da dokažete, kao i sa tim koji će svedok pružiti ključno svedočenje. Imajte pri ruci listu predlaganja dokaza u kojoj ste naveli elemente dela i u kojoj identifikujete šta će svaki od svedoka da kaže a da ide u prilog tog elementa. Ako svedok treba da svedoči o nečemu što nije u vezi sa nekim od elemenata krivičnog dela ili sa odbranom, verovatno je da taj svedok ne treba ni da svedoči.

¹⁴ Vidi član 95 ZKP.

- Nemojte da traćite vreme suda. Uvek imajte dovoljno svedoka koji su spremni da popune dan. Budite organizovani. Unapred označite svoje dokaze. Vodite zabeleške, posebno u vezi citata koje vam idu u prilog, tako da možete da ih ponovite pri davanju završne reći.
- Razmislite o svojim narednim pitanjima. Možete da ih zapišete, ali nemojte da ih čitate monotonim i mehaničkim glasom. Umesto toga, postavite svoja pitanja prirodnim, konverzacijskim tonom i budite spremni da ostavite po strani “koncept” koji ste napravili ako odgovori budu drugačiji nego što ste vi očekivali.
- Vaša pitanja treba da budu kratka, jednostavna i razumljiva za svedoka i za sud i pri osnovnom i pri unakrsnom ispitivanju. Morate uvek da zapamtite da u jednom trenutku postavite samo jedno pitanje tako da pitanje i naredni odgovor budu jasni i svedoku i sudu. Pri osnovnom ispitivanju, nesigurnost i uznemirenost svedoka će se povećati ako on ne razume vaše pitanje.
- Koristite “vraćanje” da bi ste naglasili određene prethodne delove svedočenja. Kada se “vraćate”, ponovite ceo prethodni odgovor ili njegov deo u obliku sledećeg pitanja.
- Razrađujte svedočenje postepeno i uz dovoljno detalja. To će dati sudu vreme da “svari” svedočenje.
- Koristite dovoljno detalja da bi ste ispričali priču i opovrgli teoriju optužbe ili odbrane, ali nemojte da preterujete i stvarate nepotrebne nedoslednosti.
- Slušajte odgovore i budite fleksibilni.
- Razjasnite stvari koje nemaju smisla ili koje su nejasne.
- Objasnite izraze koji mogu da budu nepoznati sudu.
- Budite spremni da brzo promenite temu ako svedok pokrene neku temu za koju je potrebno dodatno tumačenje.
- Koristite “povezivanje” da skrenete pažnju suda da se prebacujete na drugu temu. (npr. “sada bih želeo da pređem na

jutro 25. januara” ili “dajte da odvojimo minut vremena da nešto kažemo o vašem iskustvu na poslu koji ste obavljali.”)

- Koristite ponavljanje na odgovarajući način. Ne dosađujte sudu time što ćete se nepotrebno ponavljati.
- Kontrolišite svedoka: prekinite svedoka koji govori brzo ili koji daje preopširne odgovore (npr. “dozvolite mi da vas zaustavim na trenutak da razjasnimo neke stvari”).
- Zaštitite svedoka: predvidite unakrsno ispitivanje i organizujte svedočenje tako da svedete na najmanju meru slabe strane. Uverite se da svedok zna šta može da očekuje od unakrsnog ispitivanja.
- Zaštitite zapisnik sa pretresa: osigurajte se da odgovori svedoka budu kompletni. Ne koristite stenografske oznake (npr. svedok odgovori: “da, to je bio taj”. Vi nastavljate sa: “kada kažete ‘taj’, da li mislite na žuti auto koji je prikazan na tužiočevom dokazu br. 2?”).
- Predvidite primedbe ili stvari koje se tiču dokaza koje može da zastupnik suprotne strane. Recite svedoku da kada neko stavi primedbu, mora da čeka da dobije odobrenje suda pre nego što odgovori.
- Zvučite zainteresovano sve vreme. Ako vi ne slušate, sigurno je da neće ni sud.
- Držite sud na oku. Pratite reakcije suda i nivo njegove zainteresovanosti te se u skladu sa tim i prilagođavajte.
- Neodgovarajuće emocije ostavite kod kuće: nemojte da se smeškate kad dobijete dobar odgovor niti da paničite ili pokazujete vidljivu nelagodu kada dobijete loš odgovor.
- Osigurajte da pažnja bude usmerena na svedoka, a ne na vas. Obucite se konzervativno. Kontrolišite govor svog tela. Ne šušajte papirima i ne krećite se nepotrebno okolo.

f) Primer osnovnog ispitivanja policijskog službenika

Primeri koji slede su sačinjeni na osnovu pretpostavke da mnoga dole navedena pitanja nisu bila pokrivena pitanjima koje se tiču generacija i tokom iskaza u slobodnoj formi

- Gde ste trenutno zaposleni?
- Koliko dugo ste zaposleni na sadašnjem radnom mestu?
- Da li radite u pomenutoj oblasti?
- Koju oblast on pokriva?
- Gde ste se nalazili [*datum*]?
- Šta ste radili [*datum*], oko [*vreme kada se desio događaj*]?
- Da li ste dobili poziv od policijskog dispečera?
- Šta je dispečer zahtevao?
- Da li ste bili u službenom vozilu?
- Da li ste bili sami na dužnosti?
- Da li ste bili u uniformi?
- Šta ste uradili/šta se desilo?
- Da li ste ranije imali nekih kontakata sa okrivljenim?
- Šta je on/ona nosio/kako je on/ona izgledao?

Pitajte policajca da li može da identifikuje okrivljenog u sudnici i tražite od njega/nje da opiše šta okrivljeni nosi u sudu tako da službeni sudski zapisnik/transkript jasno pokazuje da je policajac identifikovao pravo lice. Ako policajac identifikuje okrivljenog, tražite od suda da potvrdi na zapisnik da je policajac identifikovao pravu osobu.

- Šta ste uradili sa oružjem koje ste pronašli na [*mesto na kojem je pronađeno*]?
- Kako se okrivljeni ponašao u policijskoj stanici posle hapšenja?

Menjajte svoj pristup u zavisnosti od toga koga ispitujete kroz osnovno ispitivanje.

Policijski službenici

Iako ispitivanje policijskih službenika u svojstvu svedoka nije uobičajeno u našem pravnom sistemu (osim kada se poziva da iznese detalje vezane za neku konkretnu činjenicu ili dokaz), ono može biti od velike koristi. U situacijama u kojima su istražni organi pozvani da svedoče postarajte se da njihovo izlaganje bude kao i izlaganje običnih sveoka. Izbegavajte korišćenje policijskih termina. Objasnite stručne termine (“uzvratiti”, “realizacija”, itd.). Iskoristite iskustvo i stručnost kada je to potrebno. Pazite na ton svedočenja. Bez obzira koliko je policajac uveren da je okrivljeni kriv, tužilac ipak to mora da dokaže. Iskoristite svedočenje policajca strateški. On/ona može da pruži dobar pregled za početak ili može da služi kao završni svedok na kraju. Možda će biti potrebno da svedoči dva puta (uz dopuštenje suda) da bi se razjasnila konkretna pitanja. Nemojte da pozivate svakog policajca koji vam stoji na raspolaganju. Razmislite kakav vam svedok treba da bi potvrdio važne tačke pri svedočenju.

Svedok treće strane

Ako se radi o očevicu, jasno utvrdite sposobnost svedoka da razume događaje. Predvidite i reagujte u slučaju bilo koje nedoslednosti među svedocima. Obratite pažnju na svedoke koji nemaju nikakav lični interes od ishoda procesa, ili svedoke koji ne žele da svedoče. Ako je svedok žrtva, unapred se pripremite da se suočite sa gnevom, revanšizmom, itd.

Okrivljeni koji saraduju

Sve predočite sudu – i dobro i loše. Prođite kroz krivični dosije lica, dogovore o izjašnjavanju o krivici, ranije nedoslednosti, uživanje droge, gnev prema okrivljenom, itd. Iznesite činjenicu da je svedok svestan posledica davanja lažnog svedočenja. Razmotrite da li je prošlost konkretnog svedoka toliko loša da ne bi bio koristan svedok optužbe. Kao i uvek, imajte na umu da je kredibilitet sudskog sistema na proveru svaki put kada tužilac predstavi neki predmet. Osigurajte da svedočenje, kad god je to moguće, prate slike, dokumenta, dodatna svedočenja drugih svedoka, audio ili video snimke, itd.

Ako imate video snimak konkretne kriminalne aktivnosti, i ako vam nije neophodan svedok saradnik (svedok za predstavljanje tog zapisa), ozbiljno razmotrite odluku da ne pozivate svedoka da svedoči kako bi ga zaštitili.

Veštaci

Član 402 ZKP predviđa da veštak mora da upozna sud sa svojim nalazom. Ipak, veće može da odluči da veštak ne mora lično da se pojavi na sudu te sud može, ukoliko je priroda veštačenja takva da se ne mogu izneti potpunija objašnjenja ili to nije neophodno, ili ukratko izneti suštinu nalaza ili ga može pročitati (član 403 ZKP). Ipak, ispitivanje veštaka se može obaviti naknadno ukoliko se nakon izvođenja dokaza i primedbi stranaka to pokaze kao neophodno.

Prvi cilj u prezentovanju dokaza veštaka pri osnovnom ispitivanju je da se predstavi iskustvo i stručnost na razumljiv način. Koristite vizuelna sredstva, kada je to moguće, da bi ste objasnili složeno ili zbunjujuće svedočenje. Koristite svakodnevne analogije kada je to moguće. Objasnite tehničke termine i slušajte da čujete druge reči koje treba da budu objašnjene kako svedočenje napreduje. Postupajte onako kako to sud želi. Postupajte sa “profesionalnim svedokom” tako što ćete naglasiti da je svedok više puta svedočio za određenu stranu u postupku (npr. za tužilaštvo ili za odbranu). Pazite na ton svedočenja. Ne želite da zvučite snishodljivo.

3. Pitanja koja navode na odgovor

— Usled činjenice da unakrsno ispitivanje nije tipično za krivično-procesnu praksu u Srbiji, dešava se da pravnici pogrešno razumeju koncept “pitanja koja navode na odgovor”. Naime, pitanja koja navode na odgovor mogu se ponekad pogrešno razumeti kao “sugestivna pitanja” ili “kapciozna pitanja” koja su po ZKP zabranjena prilikom ispitivanja svedoka (član 98 ZKP). Da bi smo otklonili ovu zabunu moramo prvo da ispitamo razliku između “pitanja koja navode na odgovor” i “sugestivnih i kapcioznih” pitanja.

“Sugestivna ili kaptiozna” pitanja “polaze od pretpostavke da je lice izjavilo nešto što nije priznalo”.¹⁵ Dobar primer takvog neodgovarajućeg i nedozvoljenog pitanja bi bio ako tužilac u toku unakrsnog ispitivanja pita svedoka “da li je ovo revolver kojim je ubijen g. Nikolić?”, iako on zna da svedok nikada nije rekao da je video ko je ubio g. Nikolića. U tom slučaju, pitanja tužioca nemaju nikakav osnov pa ih zato ZKP ispravno zabranjuje.

“Pitanja koja navode na odgovor” s druge strane su zasnovana na stvarnim činjenicama u dokazima i koriste se kod unakrsnog ispitivanja na glavnom pretresu da usmere opis koji daje svedok. Ona su, na primer, zasnovana na ranijim izjavama svedoka ili na činjenicama koje se pojave u toku istrage. Pored toga, svrha pitanja koja navode na odgovor u toku unakrsnog ispitivanja je da ukažu na nedoslednosti u ranijim izjavama ili nedoslednosti između izjave svedoka i drugih dokaza, na fokusiran način koji štedi vreme, tako što ograničavaju mogućnost svedoka da izbegava ili skreće odgovor na pitanje koje mu je postavljeno. Primer odgovarajućeg pitanja koje navodi na odgovor u toku unakrsnog ispitivanja bio bi ako tužilac pita svedoka sledeće:

Pitanje: Ranije ste rekli da ste u vreme kada je krivično delo izvršeno, između 12:00 – 13:00, bili u restoranu *Kralj* u Novom Sadu na ručku. Da li je to tačno?

Odgovor: Da.

Pitanje: Takođe ste pomenuli pri direktnom ispitivanju da ste videli g. Jokšića istog dana u Kragujevcu u 12:55. Da li je to tačno?

Odgovor: Uvek sam imao problema sa vremenima i datumima. Kada sam rekao da sam video okrivljenog u to vreme ja sam bio na ručku na drugom mestu, možda sam bio...

Pitanje: Molim Vas odgovorite na pitanje: da li ste rekli da ste videli okrivljenog u Kragujevcu u 12:55? Da ili ne?

Odgovor: Da.

Vođenjem unakrsnog ispitivanja na ovakav usmeravajući način ukazali ste sudu na nedoslednost svedočenja svedoka, čime direktno i

¹⁵ Vidi član 98 ZKP.

opravdano napadate njegov kredibilitet u očima suda. Advokat odbrane može naravno uvek da postavi dodatna pitanja,¹⁶ ali korišćenje usmeravajućih pitanja koja su formulisana na osnovu činjenica potkrepljenim dokazima efikasno pomažu u usmeravanju svedočenja svedoka i usredsređuju pažnju suda i svedoka na konkretne i važne nedoslednosti u svedočenju svedoka. Postupanjem na ovaj način izbegava se preopširnost i gubljenje vremena.

4. Upotreba materijalnih dokaza

Neiskusni zastupnici suviše često troše puno vremena fokusirajući se na to koje će svedoke da pozovu, kako da organizuju svoje svedoke i kako da zastupaju svoj predmet. U toku postupka oni često ne obraćaju dovoljno pažnje na pravilno predstavljanje dokaza, svedočenja i fizičkih predmeta. S jedne strane, dok je identifikovanje i obezbeđivanje uverljivog dokaza od suštinske važnosti za uspeh na pretresu, s druge strane to je samo delić slagalice. Ako sud ne shvati u potpunosti šta neki od dokaza čini uverljivim, ili ako sud određeni deo dokaznog materijala isključi zbog toga što su pribavljeni na način predviđen članom 16 ZKP, tada su prikupljeni dokazi u suštini bez značaja. Stoga je na zastupniku da prati smernice iznete u donjem tekstu kako bi bio siguran da sud razume zašto je dokaz koji je predložen stvarno relevantan i autentičan, i zašto bi trebalo da bude prihvatljiv shodno odredbama ZKP.

a) Opšta pravila o upotrebi dokaza

Član 82 ZKP daje generalnu osnovu za korišćenje svih dokaza prikupljenih u skladu sa Zakonikom, dok član 16 ZKP daje široku diskreciju sudu da odlučuje o relevantnosti, dokaznoj vrednosti i težini određenog dela dokaza. Ipak, neki dokazi se smatraju neprihvatljivim shodno odredbama ZKP.¹⁷ Sud ima pravo da odbije zahtev da se određeni dokaz izvede ako su činjenice na koje se dokaz odnosi opšte poznate, dovoljno ispitane ili priznate od strane okrivljenog tako da bi njihovo dalje ispi-

¹⁶ Vidi član 402 ZKP.

¹⁷ Vidi član 16 ZKP.

tivanje bilo suvušno. Sud može dalje da odbije takav zahtev ako je dokaz neodgovarajući ili ako sud zaključi da je zahtev motivisan željom da se postupak uspori.

Uopšteno, bilo koji dokaz koji se predstavlja treba da bude: (1) relevantan, (2) materijalan i (3) kredibilan.

b) Relevantnost

Dokaz je relevantan ukoliko gravitira ka tome da činjenicu u čiji prilog ili protiv koje je ponuđen učini više ili manje verovatnom. Da bi bio relevantan, određeni dokaz ponuđen u prilog ili protiv određene činjenice ne mora istu da učini izvesnom ili čak verovatnijom. Sve što se traži je da isti gravitira ka tome da uveća verovatnoću činjenice u prilog koje se nudi. Odmeravanje dokazne vrednosti dokaza je na sudu, te iako je određeni dokaz sam po sebi slab, on će biti izveden, osim ako iz nekog drugog razloga ne bude izuzet. Na primer, ako se dokazuje da je okrivljeni naneo žrtvi tešku telesnu povredu u tuči, svedočenje očevica tog čina je svakako relevantno, ali isto tako i svedočenje svedoka koji je čuo podnosioca tužbe i okrivljenog da razmenjuju teške reči dan pre tuče.

c) Kredibilitet (uverljivost)

Svedočenje je uverljivo ako dokaz koji je ponuđen ispunjava elementarne zahteve pouzdanosti. Drugim rečima, utvrđivanje da je dokaz kredibilan predstavlja utvrđivanje da li postoji dovoljno osnova da se svedočenju treba verovati ili da je dokaz ono za šta se tvrdi da jeste (da je autentičan).

d) Postavljanje potrebne “osnove” za dokaze

Dokazi se predlažu u optužnom aktu, na pripremnom ročištu i eventualno na glavnom pretresu. Tužilac je dužan da pazi tokom celog postupka na zakonitost prikupljanja dokaza.

Proces preliminarne demonstriranja toga da je dokaz relevantan i uverljiv, te da nije iz nekog drugog razloga podložan izuzimanju, naziva se postavljanje potrebne “osnove” dokaza. Iako ova praksa nije ekspli-

citno prepoznata ili obavezna, za praktičare bi bilo korisno da je usvoje jer bi ista mogla biti od pomoći u izbegavanju nepovoljnih odluka ili kasnijih ukidanja presuda po žalbi.

Da bi uspeo u predmetu, zastupnik mora da na pretresu predoči svu korisnu i relevantnu dokumentaciju i druge fizičke dokaze (oružje kojim je izvršeno ubistvo, otiske prstiju, itd.). Bez obzira na vrstu dokaza – bilo da se radi o snimcima, računima, fotografijama, pismima, dijagramima ili tabelama – zastupnik treba da uveri sud da je dati dokaz relevantan i uverljiv te da ima dokaznu vrednost. Pitanje izuzimanja dokaza mogu da pokreću strane ili sud samoinicijativno.¹⁸ Kada se dokaz oglasi neprihvatljivim, sud ne sme da svoju odluku zasniva na njemu. Pretresno veće mora da obrazloži svoju odluku, a strani je dozvoljeno da naknadno uloži žalbu na rešenje pretresnog veća o dozvoljenosti dokaza.¹⁹

Zastupnik koji je razradio dobru teoriju predmeta i koji je pažljivo sagledao jake i slabe strane svog predmeta zna koje dokaze namerava da predoči i razume kako svaki dokaz govori u prilog elemenata koje pokušava da dokaže. Pripremljeni zastupnik stoga treba da prihvati poziv da pre pretresa predoči sudu potencijalna pitanja od dokazne važnosti. To ne samo da štedi vreme suda već i obezbeđuje pažljivo ispitivanje neslaganja u pogledu dokaza. Dalje, to omogućava zastupniku da pristupi pretresu sa punim razumevanjem dokaza na koje se može osloniti u svom predmetu.

Da biste predstavili svoje dokaze na najubedljiviji i logičan način, razmotrite sledeće pouzdane pristupe:

e) Poslovna dokumentacija

Treba da postavite sledeća pitanja kako biste postavili osnovu za poslovnu dokumentaciju kao i njenu relevantnost i dokaznu vrednost:

- Da li vam je poznat dokaz “A” (poslovna dokumentacija)?
- Možete li da prepoznate ove dokumente?

¹⁸ Vidi članove 16 i 82 ZKP.

¹⁹ Vidi član 16 ZKP.

- Da li ste vi ili vaše kolege pripremili ove dokumente u okviru redovnog poslovanja vaše kompanije?
- Gde su ovi dokumenti čuvani posle njihove pripreme?
- Odakle su dobijeni ovi dokumenti?
- Da li je redovni deo vašeg posla čuvanje i vođenje dokumentacije ovog tipa?
- Da li su ovi dokumenti onakvi kakvi su oni koji su u vašoj nadležnosti?
- Na osnovu vašeg ranijeg iskaza, da li su informacije koje se nalaze u dokumentima tačne i da li su bile tačne na dan [datum kada su dokumenti nastali]?

f) Snimljene trake

Treba da postavite sledeća pitanja u cilju postavljanja osnove za snimljenu traku:

- Da li ste ranije imali priliku da čujete glas g. Nenadovića?
- Recite nam kako vam je poznat glas g. Nenadovića?
- Koliko puta ste čuli njegov glas?
- Da li ste čuli snimak označen kao dokaz “B” u cilju njegove identifikacije?
- Da li prepoznajete glas?
- Kome pripada ovaj glas?

g) Fotografije

Treba da postavite sledeća pitanja u cilju postavljanja osnove za fotografije:

- Pokazujem vam ono što je obeleženo kao dokaz “C” da ga identifikujete. Da li prepoznajete ono što se nalazi na fotografiji?
- Da li vam je poznata scena (lice, proizvod, itd.) prikazana na ovoj fotografiji?
- Kako vam je poznata scena prikazana na fotografiji?
- Da li scena prikazana na fotografiji tačno prikazuje scenu onako kako je se vi sećate na dan (datum o kome se radi)?

h) Utvrđivanje autentičnosti potpisa

Treba da postavite sledeća pitanja u cilju postavljanja osnove za potpis:

- Da li vam je poznat potpis g. Nenadovića (osobe koja je potpisala pismo)?
- Kako vam je poznat potpis g. Nenadovića?

[Pokažite svedoku dokaz “D” tužitelja da ga identifikuje]

- Da li prepoznajete potpis na dnu ovog lista?
- Čiji je to potpis?

i) Utvrđivanje autentičnosti dokumenta pisanog rukom

Treba da postavite sledeća pitanja u cilju postavljanja osnove za prihvatanje dokumenta pisanog rukom kao dokaza:

- Da li vam je poznat rukopis g. Nenadovića?
- Kako vam je poznat rukopis g. Nenadovića?
- Pokazujem vam dokaz “G” tužilaštva da ga identifikujete.
- Da li prepoznajete rukopis u ovom dokumentu?
- Kome on pripada?

j) Dijagrami i drugi demonstrativni dokazi

(Napomena: svi demonstrativni dokazi koji se prikazuju moraju prethodno da budu predloženi u formi dokaza)

Treba da postavite sledeća pitanja u cilju postavljanja osnove za dijagrame i demonstrativne dokaze:

- Pokazujem vam dokaz “E” da ga identifikujete. Da li vam je poznata oblast u kojoj se nalazi zgrada br.16 u ulici Kneza Miloša?
- Kako vam je poznata ova oblast?
- Na osnovu vašeg poznavanja ove oblasti, možete li da nam kažete da li scena prikazana na ovom dijagramu tačno predstavlja oblast onako kako je se vi sećate datog dana?

k) Alternative/”generička osnova”

Ako ste naišli na probleme pokušavajući da iskoristite neku dokumentaciju kao dokaz na pretresu i ne znate kako da to uradite, samo se prisjetite osnovnih koraka koji su potrebni za postavljanje dokazne osnove:

- Utvrdite da li je svedok upoznat sa dokumentom koji koristite kao dokaz.
- Dajte svedoku da potvrdi autentičnost dokumenta.
- Pokažite da je dokument onakav kakav treba da bude.
- Demonstrirajte relevantnost dokumenta za predmet.

Pošto ste preduzeli ove korake, svi su izgledi da ste postavili dobru osnovu za određeni dokaz.

5. Unakrsno (stranačko) ispitivanje

Unakrsno ispitivanje koje je poznato i kao “stranačko ispitivanje”, je novouspostavljeno pravo zastupnika prema novom ZKP.²⁰ Dok koncept unakrsnog ispitivanja može da bude nov za zastupnike u Srbiji, to je veština sa kojom oni koji se bave ovom profesijom u skladu sa ZKP moraju da se dobro upoznaju.

a) Svrha unakrsnog ispitivanja

Prema važećem ZKP dozvoljeno je jedino unakrsno ispitivanje svedoka.²¹ Okrivljeni ne mogu biti unakrsno ispitivani. Shodno članu 86 ZKP, saslušanje okrivljenog sprovodi tužilac na “jasan, očigledan i pre-

²⁰ Vidi generalno članove 98 i 402 ZKP.

²¹ Vidi član 98 ZKP.

cizan način” koji ne pretpostavlja da je optuženi priznao činjenice koje nisu priznate i ne može da sadrži pitanja koja navode na odgovor. Iako se svedoci koji se međusobno suočavaju ispituju odvojeno, oni mogu da budu pod zakletvom, a pitanja mogu da im se postavljaju naizmenično. Član 402 ZKP dalje predviđa da, pošto tužilaštvo i odbrana završe sa ispitivanjem svih svedoka koje je predložila jedna ili druga strana, predsednik sudskog veća i ostale sudije mogu takođe da postave bilo koje pitanje koje smatraju potrebnim.

Kao što je bio slučaj sa osnovnim ispitivanjem, cilj uspešnog unakrsnog ispitivanja je da se obezbedi činjenična podrška za teoriju predmeta strane koja vrši unakrsno ispitivanje. Unakrsno ispitivanje može da ojača vaš predmet na tri opšta načina: (1) ono može da pruži činjeničnu podršku za vašu teoriju predmeta koja na drugi način nije moguća zbog toga što, na primer, svedok nije bio ispitan pre pretresa; (2) ono može da teži da iznese informacije koje podržavaju dokaze dobijene tokom osnovnog ispitivanja drugih svedoka, na primer, pokazivanjem da se sećanje vašeg svedoka u odnosu na određene važne činjenice poklapa sa svedočenjem lica koje se unakrsno ispituje; i (3) ono može da teži da pokaže da svedoku koji se unakrsno ispituje ne treba verovati zato što, na primer, ima loše pamćenje, zato što je naklonjen vašem klijentu, itd. Stoga, način na koji vi organizujete i vršite unakrsno ispitivanje u velikoj meri zavisi od toga kakvu vrstu dokaza želite da dobijete.

Osnove unakrsnog ispitivanja člana porodice da bi se pokazala pristrasnost ili nepoznavanje činjenica

P: Vi volite svog sina, zar ne?

O: Da.

P: Niste sa njim 24 sata dnevno, je li tako?

O: Tako je.

P: Vi niste sa njim 7 dana nedeljno, je li tako?

O: Da.

P: Vi ne prodajete drogu, zar ne?

- O:** Ne.
- P:** Vi ne volite drogu, je li tako?
- O:** Ne.
- P:** Znači vi ne volite prodavce droge?
- O:** Ne.
- P:** Da li bi ste bili razočarani kada bi ste saznali da je vaš sin prodavao drogu?
- O:** Da.
- P:** Da li vaš sin zna da bi ste vi bili razočarani ako saznate da je on prodavao drogu?
- O:** Da.
- P:** Vi ne očekujete da vam sin kaže da se bavi prodajom droge, zar ne?
- O:** Ne.
- P:** Znači vi ne očekujete da se vaš sin bavi prodajom droge pred vama, zar ne?
- O:** Ne, ne očekujem.

Sledeći ovaj jednostavan niz pitanja vi ste suštinski učinili iskaz svedoka mnogo manje uverljivim jer je utvrđeno da sin, ako se bavio prodajom droge, to nije radio u prisustvu majke i da je činio sve kako ona to ne bi saznala.

b) Unakrsno ispitivanje u vezi ranijih nedoslednih izjava

Jedan od najefikasnijih načina za dovođenje u pitanje izjave svedoka na pretresu je korišćenje ranije datih izjava koje nisu dosledne sa izjavom koja se daje. Nažalost, mnogi zastupnici ne znaju kako da koriste taj važan dokaz na najbolji način. Time se propuštaju prilike da se otkriju slabosti u sećanju, motivima ili drugim aspektima svedočenja svedoka suprotne strane.

Kada svedok daje izjavu na pretresu koja nije u skladu sa njegovim ranijim izjavama, pismima itd. vi najpre morate da istaknete pitanje na koje je na pretresu dat drugačiji odgovor. Budite sigurni da iskaz koji napadate očigledno nije u skladu sa ranijom izjavom svedoka. Mnogi iskusni zastupnici smatraju da je veoma korisno da naprave tabelu u kojoj bi bili navedeni ključni delovi ranijeg svedočenja ili izjava svakog svedoka, tako da ono što je izjavljeno lako može da se uporedi sa onim što određeni svedok kaže na pretresu.

Primer izvoda iz tabele sa ranijim svedočenjima			
<p>31. januar - Priznanje posle hapšenja</p> <p>Saokrivljeni Đokić bio je “glavni mozak” prodaje droge. Transkript A, st. 45.</p>	<p>3. mart - Razgovor sa tužiocem u svojevlastnom svedočenju saradnika</p> <p>Saokrivljeni Đokić nije imao pojma da se radi o drogi. Transkript B, st. 234.</p>	<p>3. april - Drugi razgovor sa tužiocem u svojevlastnom svedočenju saradnika</p> <p>Saokrivljeni Đokić je svesno učestvovao u prodaji droge. Transkript C, st. 77.</p>	<p>Glavni pretres</p>

Zatim treba da postavite sledeća pitanja:

- Da li se sećate da ste dali izjavu (*imenujte osobu*) u vezi sa nesrećom koja se dogodila?
- Da li ste tu izjavu dali dobrovoljno?

- Ko je bio prisutan kada ste dali izjavu?
- Kada je data izjava?
 - Svedoku tada treba pokazati dokaz i postaviti mu sledeće pitanje: “Pokazujem vam ono što je bilo označeno kao dokaz “A“ tužilaštva da ga identifikujete. Da li je ovo kopija vaše izjave?”
 - Na kraju, pročitajte relevantan deo izjave, pisma itd. koji je direktno kontradiktoran sa svedočenjem svedoka na pretresu.

Osporavanje svedočenja korišćenjem dokumentovanih nedoslednih izjava treba da bude urađeno na organizovan način i izvedeno glatko i direktno. Relevantne strane i delovi izjave ili pisma treba unapred da budu označeni i naglašeni tako da se izbegne preturanje po materijalima ili gubljenje kontrole nad svedokom. Ništa nije impresivnije nego kada vidite da zastupnik na pravilan način dovodi u sumnju izjave svedoka korišćenjem nedoslednih izjava u pisanim dokumentima. To je veoma jednostavan postupak koji treba da se nauči, a kada se jednom usavrši može se koristiti kao efikasno sredstvo za unakrsno ispitivanje takvih svedoka na pretresu.

c) Unakrsno ispitivanje veštaka

Na pretresu možda ništa nije tako izazovno kao unakrsno ispitivanje veštaka. U nastavku sledi nekoliko korisnih saveta o tome.

d) Opšte napomene

Zastupnik uvek treba da unakrsno ispita veštaka. Nema ništa gore nego da dozvolite veštaku da izloži svoje mišljenje bez ikakvog suprotstavljanja s vaše strane. Ako tako postupite sud može da poveruje da ste time što niste unakrsno ispitali veštaka zapravo prihvatili njegovu mišljenje.

Zastupnik koji treba da unakrsno ispituje veštaka mora da bude veoma pažljiv i dobro pripremljen pre nego što pristupi unakrsnom ispitivanju. Jedan od problema sa kojima se sreću zastupnici pri pokušaju da obave uspešno unakrsno ispitivanje veštaka je da obično veštak kontroliše svedočenje stoga što veoma dobro poznaje oblast o kojoj daje nalaz i mišljenje. Ono što još više zna da oteža stvar je situacija kada zastupnik nije toliko dobro upućen u pitanje koje razmatra veštak. Međutim, i pored toga zastupnik može uspešno da unakrsno ispita veštaka tako što će se pažljivo fokusirati na slabosti veštaka ili njegovog svedočenja i to pokazuje sudu.

Zastupnik koji se priprema za unakrsno ispitivanje veštaka mora prvo da pročita i rezimira nalaz ili druge ranije izjave veštaka u vezi sa datim predmetom. Verovatno ćete pronaći mnoge korisne stvari u nalazu ili u ranijim izjavama ili svedočenjima koji mogu da vam pomognu u predmetu. Pored toga, istražite da li je veštak napisao bilo koji članak, knjigu ili uvodni komentar koji mogu da budu kontradiktorni u odnosu na mišljenje izneto u vašem predmetu. Dalje, utvrdite koju je školu veštak završio i vidite da li postoji neko od profesora koji su predavali veštaku, a koji ima drugačije mišljenje, koje onda može da bude uzeto i upoređeno sa mišljenjem veštaka iznetim na pretesu. Takođe, novi ZKP daje mogućnost stranama u postupku da angažuju stručne savetnike koji će im pomoći oko pitanja koja su predmet veštačenja, a samim tim i sa pripremom za unakrsno ispitivanje veštaka²²

e) Kako da se pripremite za unakrsno ispitivanje veštaka

Dok zastupnik mora brižljivo da se pripremi za pitanje oko koga će se koncentrisati unakrsno ispitivanje, nije preporučljivo da se direktno suprotstavite veštaku u oblasti za koju je on stručan. Ipak, uvek je veoma korisno da poznajete oblast o kojoj je reč tako da ako svedočenje veštaka odstupa od prihvaćenih normi možete tvrditi da je pristrasan pri davanju određenog nalaza i mišljenja iz nekog razloga.

Najefikasniji način otpočinjanja unakrsnog ispitivanja je da se dovede u sumnju kredibilitet veštaka. Da biste to postigli možete da pokuša-

²² Vidi član 125 ZKP.

te da osporite njegove kvalifikacije. Bez obzira koliko veštak može da bude kvalifikovan u određenoj oblasti, verovatno postoje nivoi u datoj oblasti do kojih veštak nije stigao. Na primer, ako je veštak magistar, možete da naglasite da on nije doktorirao u toj oblasti. Ako je to slučaj, možete da ukažete na činjenicu da veštak nije objavio nijedan članak iz svoje oblasti ili da nikada nije predavao na fakultetu. Očigledno je da morate da prikupite ove informacije pre unakrsnog ispitivanja veštaka. Jedan od načina da saznate ove podatke je da dobijete biografiju veštaka ili detaljne informacije o njemu mnogo pre početka pretresa.

Iako postoje mnogi načini za uspešno unakrsno ispitivanje veštaka čiji nalaz vam ne ide u korist, uključujući ukazivanjem na slabosti naučne metode koja je korišćena (neutemeljene pretpostavke ili mišljenja formulisana na osnovu ograničenog broja informacija koje je veštak dobio od suprotne strane), na nedovoljnu ili preveliku uverenost veštaka u svoj zaključak, treba da izaberete samo dve ili tri oblasti koje ćete osporavati u toku pretresa. Ako pokušate da osporavate sve verovatno ćete suviše odužiti unakrsno ispitivanje ili će ono biti previše konfuzno, što može da smeta sudu. Pored toga, što je duže veštak suprotne strane za govornicom, veća je verovatnoća da će naneti štetu vašem predmetu. Stoga, kada unakrsno ispitujete veštaka suprotne strane, budite pripremljeni, budite pažljivi, napadnite dve ili tri oblasti koje ste izabrali, pronađite slabe tačke veštaka, a zatim se učtivo zahvalite veštaku i sedite. Kod svakog unakrsnog ispitivanja budite oprezni kada postavljate pitanja na koja ne znate ili ne možete da predvidite odgovor. Posebno budite oprezni u onim situacijama u kojima je jedini bitan dokaz odgovor veštaka za koji vi ne znate kakav će biti.

6. Dopunska pitanja

Posle unakrsnog ispitivanja, zastupnik koji je pozvao svedoka može postavljati dopunska pitanja u cilju razjašnjavanja svedočenja koje je dato u toku unakrsnog ispitivanja svedoka.²³ Zastupnici treba da pristupe postavljanju dopunskih pitanja kako bi razjasnili pitanja ili činjenice koje su iskrslile prilikom prethodnog unakrsnog ispitivanja. Nekada je

²³ Vidi član 402 ZKP.

korisnije da se tome ne pribegava sa određenim svedokom. Zastupnici moraju da dobro obrate pažnju na ono što je rečeno u toku unakrsnog ispitivanja njihovih svedoka, kako bi mogli da odluče da li je potrebno da pristupe dodatnom ispitivanju.

Ako se tokom unakrsnog ispitivanja napadne kredibilitet svedoka ili njegova reputacija kao nekoga ko govori istinu, zastupnik čijem je svedoku naneta šteta može težiti ka tome da na dodatnom ispitivanju da “spasi” svedoka i iskontroliše štetu do koje je došlo pri unakrsnom ispitivanju. Ova pitanja treba da budu ograničena na štetu za koju zastupnik misli da je napravljena, pri čemu treba pokušati da se poboljša slika iskrenosti svedoka u očima suda. Vratite se samo na stvari koje su vas zaista pogodile ili koje je potrebno razjasniti posle unakrsnog ispitivanja. Nekada je najbolje reći: “nemam ništa da dodam, časni sude”.

Imajte na umu da ako vaš svedok zaista ima probleme ili postane umoran ili uzrujan, vaša pitanja mogu samo da pogoršaju stvar. Ako je iskaz svedoka doveden u pitanje u toku unakrsnog ispitivanja, zastupnik mora da proceni da li treba da pokuša da rehabilituje svedoka tokom dopunskog ispitivanja. Sledi par završnih preporuka o dopunskom ispitivanju:

- Budite kratki i usredsređeni na stvar.
- Koristite veznike da bi ste skrenuli pažnju suda na stvari koje razjašnjavate.
- Generalno, izbegavajte nove teme. Dopunsko ispitivanje i rehabilitacija svedoka nije vreme za ponovno razmatranje onog što se čulo tokom osnovnog ispitivanja.
- Kao i uvek, ne postavljajte pitanje ako ne znate odgovor.

7. Prigovori na svedočenje

Kao što je ranije izneto, postoji nekoliko ograničenja u ZKP u vezi sa tim koji dokazi mogu biti korišćeni na sudu. Ipak, postoji nekoliko dodatnih prigovora koji nisu propisani u ZKP, a koje se mogu logički primeniti u postupcima u Srbiji. Prigovori koji se tiču dokaza iz spisa mogu ubrzati postupak, sprečiti da raspravno veće razmatra neodgovarajući dokaz i obezbediti veću konzistentnost u očekivanjima stranaka u postupku u vezi dokaza koji će se izvoditi u datom predmetu. Zauzvrat, ovi prigovori mogu pomoći da se ishoduju efikasniji i pravedniji rezultati. Ponovo, iako većina ovih prigovora nije formalno predviđena shodno odredbama ZKP, njihova logička opravdanost može biti ključna za ocenju ponuđenih dokaza i pripremu unakrsnog ispitivanja svedoka.

Uobičajna forma prigovora glasi:

P: G. Petrović, da li je moguće da se vozač drugog auta nije zaustavio kod znaka za stop?

Zastupnik: Prigovor, sudija. Zastupnik traži od svedoka da špekuliše!

8. Uobičajeni prigovori

Iako nije sveobuhvatna, lista koja sledi predstavlja uobičajene prigovore i objašnjenja u vezi sa njihovom svrhom i vrednošću.

a) Relevantnost

Primedbe koje se odnose na relevantnost dokaza tokom suđenja obično se javljaju prilikom predlaganja posrednih dokaza stoga što dokazna vrednost tako ponuđenih dokaza nije očigledna. Na primer, dokazi o navikama ili ponašanju jedne osobe možda nemaju dovoljno veze sa delom koje se u ovom trenutku razmatra da bi bili relevantni, već samo predstavlja pokušaj da se svedok predstavi kao neko ko je sklon vršenju

sličnih krivičnih dela. Ako se takav prigovor uloži, strana koja predlaže dokaze treba da da koncizno objašnjenje o tome kako dokaz jeste ili će biti relevantan. U nekim slučajevima, dokaz će postati relevantan kada se dovede u vezu sa drugim dokazom koji tek treba da se izvede. Ukoliko nije jasna relevantnost dokaza, može se podneti prigovor kojim će se tražiti od druge strane da pruži koncizno objašnjenje o tome kako će dati prigovor postati relevantan. Nakon što se da takvo objašnjenje pruži, drugi prigovori takođe mogu postati relevantni (npr. špekulisanje, neosnovanost itd.)

a) Osnovanost

Iako ZKP ne zahteva da se u slučaju svakog materijalnog dokaza koji se predstavlja pokaže njegova osnovanost, tužioci treba da se postaraju da dokaz koji predstavljaju nije podložan izuzimanju ili je neprimerno sugestivan. Na primer, da li predloženi dokaz precizno odslikava traženi iskaz, da li je predloženi dokaz izmenjen ili kompromitovan na neki način, da li je svedok upoznat sa dokazom u toj meri da može da svedoči o njegovoj važnosti ili značenju. Ako nije, takvi prigovori mogu biti snažna osnova za unakrsno ispitivanje svedoka čime bi se umanjio značaj koji bi sudija pridao takvom svedočenju.

b) Glasine (rekla-kazala)

Glasine su informacije koje jedna osoba dobije od druge u vezi sa nekim događajem, stanjem ili stvari za koje prva osoba nema neposredna saznanja niti se njen iskaz može adekvatno potkrepiti. One mogu biti usmene, pismene ili neverbalne. Na primer, ako pitate svedoka šta je neko drugi rekao o nečemu, ta izjava se može smatrati glasinom. Stvar je u tome da osoba koja je nešto rekla nije tu izjavu ponovila pred sudom niti je dala razloge zbog kojih je tako nešto izjavila. U suštini, glasine nisu najpouzdaniji način da sud pribavi dokaze. Cilj izbegavanja glasina leži u tome da se od strana u postupku zahteva da predstave što neposrednije dokaze (tj. izjave lično od samih govornika). Međutim, postoje i izuzeci kada se radi o opštem sagledavanju ove vrste posrednih dokaza, najpre u situacijama kada postoje značajne indicije da je izjava koju je neko slučajno čuo ili nešto rečeno verovatno tačna ili precizna.

Na primer, ako okrivljeni izjavi nešto na svoju štetu (tj. izjavi nešto što je inkriminišuće po njega), onda bi takva izjava verovatnije bila tačna stoga što takva izjava okrivljenom ne ide na ruku. Još jedan primer, ako svedok slučajno čuje kako jedan od saučesnika izjavi nešto što govori u prilog sklapanja sporazuma o izvršenju krivičnog dela. Zaverе tipično podrazmevaju komunikaciju oko planova kojima bi se cilj ostvario. Dodatan slučaj je kada izjava sama po sebi nije rečena da bi bila tačna ili netačna, već predstavlja iznošenje mišljenja o nečemu. Na primer, ako je okrivljeni glasno pretio žrtvi muškog pola da će da ga ubije jer je ta osoba bila u vezi sa suprugom okrivljenog, izjava kojom se to prenosi može se koristiti da pokaže da je okrivljeni nameravao da ubije tu osobu, bez obzira da li je tačno ili ne da je žrtva bila u vezi sa suprugom okrivljenog.

c) Spekulacije

Prigovor kojim se napadaju spekulacije u suštini napada utemeljenost izjave svedoka. Na primer, ukoliko se svedok oružane pljačke pita zašto je okrivljeni počinio to krivično delo a da nije imao nikakav razgovor sa okrivljenim s tim u vezi, bilo pre ili posle izvršenja krivičnog dela, onda bi njegova izjava bila nagađanje o svesti okrivljenog, bez ikakvog uporišta za takvu vrstu izjave. Prigovor koji se tiče spekulisanja ističe da svedok nije kompetentan za davanje takve izjave, te da sud ne treba da pridaje puno važnosti takvom svedočenju.

d) Pretpostavljanje činjenica koje nisu potkrepljene dokazima

Slično spekulacijama, ovaj prigovor se izjavljuje naročito tokom unakrsnog ispitivanja kada uvodni deo pitanja koje navodi na odgovor pretpostavlja činjenicu koja nije potkrepljena dokazima, a naročito kada je ta konkretna činjenica sama po sebi sporna.²⁴ Na primer, svedoku se može postaviti pitanje da li se nalazio na više od 15 metara od tragova kočenja. Ili se svedok može pitati zašto okrivljeni nije pogledao unazad

²⁴ Upotreba ovog prigovora može biti ograničena usled opšteprihvacene prakse u Srbiji da se sudu pre suđenja dostave spisi predmeta sa svim izjavama i dokazima. Stoga, može se dogoditi da se neke informacije ne pokušavaju utvrditi kroz svedočenje, već se nalaze u spisima predmeta. Ista opaska važi i za pogrešno pozivanje na izjave iz zapisnika od strane advokata ili na pozivanje na navodne dokaze koji nisu u spisima u tom trenutku.

kada je pobjegao sa mesta događaja. Međutim, ako dokazima još uvek nije ustanovljeno da je bilo tragova kočenja ili da je okrivljeni pobjegao sa mesta događaja, onda se od svedoka traži da pretpostavi činjenicu koja nije potkrepljena dokazima. Rizik koji nosi takva pretpostavka je da će svedok ili sud datu pretpostavku tretirati kao činjenicu. To može rezultirati obmanjujućim i netačnim iskazom svedoka koji može biti nesvesan da njegova izjava navodi na pogrešan zaključak, može promeniti mišljenje svedoka koji ne shvata da data činjenica nije nužno istinita ili može ostaviti sud pod utiskom da je njegova pretpostavka činjenica. Tužilac mora da uoči ispitivanje svedoka koje traži od njega da iznosi takve pretpostavke činjenica kako bi se na odgovarajući način pristupilo unakrsnom ispitivanju takvog svedoka.

e) Mišljenje

Prigovor na mišljenje koje je izneo svedok zasniva se na stavu da svedok nije kvalifikovan da donosi zaključke o nekoj stvari. Veštak koji ima specifična znanja o nekom pitanju može pomoći sudu oko utvrđivanja uzroka nekog događaja ili mentalnog stanja okrivljenog na osnovu svojih stručnih znanja. Svedok laik (nestručni svedok) nije prošao kroz takvu vrstu obuke te nije nužno kvalifikovan da donosi takve zaključke, osim ukoliko nije direktno video sporni događaj ili stvar. Na primer, veštak za vatreno oružje obučan o tragovima koje municija pravi prilikom eksplozije može da pogleda metak i da zaključi da metak potiče iz određene vrste vatrenog oružja. Laik ne može to da učini bez da je prethodno video da je metak ispaljen iz konkretnog oružja.

d) Pogrešno predstavljanje dokaza/pogrešno citiranje svedoka

Još jedan način da se zbune svedoci ili sudija je da se advokat poziva na pogrešno predstavljanje dokaza ili da pogrešno citira svedoka. Svedok se usled toga može zbuniti, može promeniti svoj iskaz, ili se sud može dovesti u zabunu da je netačna verzija prikaza dokaza ispravna. Ovo se obično događa kada se zastupnik poziva na raniji iskaz svedoka ili raniji odgovor svedoka. Na primer, advokat može tražiti od svedoka da potvrdi da okrivljeni nije vikao “ ubiću te” pre nego što je upućao žrtvu, dok je svedok jedino posvedočio o tome da nije čuo da je okrivljeni

bilo šta vikao. Time se na suptilan način pogrešno predstavljaju dokazi. Kao posledica pogrešnog predstavljanja dokaza svedok i sud mogu biti dovedeni u poziciju da veruju da je upravo ta verzija dokaza zapravo tačna.

9. Završna reč

Završna reč je jedan od najznačajnijih delova pretresa, pošto ceo pretres u opštem smislu vodi ka ovom rezimiranju.²⁵ U toku završne reči svi dokazi moraju da se sklope, a predmet mora da bude predodčen na snažan, tečan i ubedljiv način. Sve što ide u prilog dokazivanju elemenata vaše teorije predmeta mora potpuno da bude objašnjeno od strane tužioca, a najslabiji elementi krivičnog dela iz perspektive odbrane moraju biti napadnuti. Pored toga, prema odredbama ZKP, okrivljeni i oštećena strana takođe imaju priliku da se obrate sudu, nakon čega je tužiocu dozvoljeno da odgovori.²⁶

Završna reč mora da bude data na jednostavan, ali ipak precizan način. Cilj završne reči je da se istaknu dokazi koji su predodčeni ili koje su svedoci izneli. Vaš profesionalizam i kontrola, kao i poznavanje činjenica i sposobnost da se istinito i bez preterivanja te činjenice prenesu sudu, učiniće da sud želi da vas sluša i daće vam mogućnost da složite stvari i predstavite ih sudu.

Iz tužilačke perspektive, želećete da dovedete najrelevantnije činjenice u vezu sa elementima dela koje se goni. Nema potrebe da preterujete sa činjenicama. Umesto toga, odvojite 15-30 minuta jednostavno prolazeći kroz najvažnije dokaze koji su izneti na pretresu i pokažite sudu kako ti dokazi zadovoljavaju tužilaštvo.²⁷

Razmotrite korišćenje tabele koja navodi sve elemente određenog krivičnog dela koje se goni i korišćenje tih elemenata kao vodič za vaše izlaganje. Na taj način ćete biti sigurni da ste pokrili sve suštinske

²⁵ Vidi članove 412 i 413 ZKP.

²⁶ Vidi član 412 ZKP. Poslednja reč pripada optuženom.

²⁷ Advokati odbrane će iskoristiti završnu reč da istaknu mesta gde tužioci nisu uspeli da predstave dokaze o jednom ili više elemenata ili da ukažu na to su izneti dokazi nepouzdana. Zavisno od toga u kojoj se meri optuženi opredelio da predstavi dokaze, odbrana će verovatno ukazati na iznete dokaze i pokušaći da ubedi sud da ti dokazi dodatno osporavaju tvrdnje tužilaštva.

elemente. Naravno, sudije takođe imaju ograničenu mogućnost da drže pažnju, pa zato nemojte da čitate monotonim tonom sa papira sažetak predloženih dokaza. Do trenutka davanja završne reči vi treba da znate činjenice toliko dobro da vam je potreban podsetnik samo u grubim crtama. To će učiniti vaše izlaganje dinamičnijim i ubedljivim i zadržaće pažnju suda za ono što vi imate da kažete.

Osnovne smernice za završnu reč su:

- Razmislite, pripremite se, prilagodite i uvežbajte svoje završno izlaganje pred sudom, ostavljajući dovoljno fleksibilnosti da izađete u susret razvoju događaja na pretresu.
- Fokusirajte svoju završnu reč na ključna pitanja, najvažnije dokaze i na teret dokazivanja u predmetu.

Sa stanovišta formata:

- Obraćajte se sudu i suprotnoj strani.
- Recite sudu vaš cilj – da sažete činjenice i povežete ih sa pitanjima iz predmeta.
- Iznesite svoje argumente.
- Recite sudu kakva bi presuda trebala da bude.
- Sedite.

Sa stanovišta izlaganja:

- Ne galamite, ne bavite se ličnostima, ne govorite sudu u šta verujete, već se ponašajte i govorite kao da duboko verujete u svaku svoju reč. Ako potonje niste u stanju da uradite, ne treba da zastupate optužbu.
- Ne ponavljajte u hronološkom redosledu svedočenje svakog svedoka. Izvucite sve činjenice pribavljene tokom osnovnog i unakrsnog ispitivanja i povežite ih u jednu kohezivnu i ubedljivu celinu.

ZAKLJUČCI

Nema sumnje da, ukoliko Republika Srbija želi da dalje napreduje, potrebno je da najpre osnaži vladavinu prava i ključne institucije sistema koje će obezbeđivati stabilnost, privlačenje investicija i otvaranje novih radnih mesta. Izgradnja društva zasnovanog na vladavini prava zauzvat traži talentovane zastupnike sposobne i željne da snažno i pošteno zastupaju interese svojih klijenata, kao i podjednako pametne i hrabre tužioce motivisane željom da obezbede sprovođenje pravde u svakom predmetu koji vode.

Razvoj različitih veština koje su potrebne za uspešno zastupanje u okviru stranačkog modela krivičnog postupka koji je sada deo pravnog poretka Republike Srbije je od najveće važnosti za funkcionisanje i dugoročan uspeh demokratskih institucija. Kompetentni zastupnici koji su obučeni da uspešno zastupaju svoje klijente čine osnovu moderne liberalne demokratije.

Naredna izdanja ovog priručnika će svakako sadržati mnoge izmene i dopune, u skladu sa evoluirajućim sudskom praksom i rastućim razumevanjem načina na koji će adverzijalni postupak naći svoje mesto u postojećoj procesno pravnoj strukturi u Srbiji. Ipak, autori se nadaju da će ovaj priručnik pružiti pravnim zastupnicima u Srbiji prvi praktičan pregled veština koje su potrebne za uspešno zastupanje predmeta u sudnici. Kroz praksu i iskustvo čitalac će moći da unapređuje svoja znanja i praksu na sugestijama koje su ovde iznete pošto će mu veštine zastupanja koje odlikuju današnjeg profesionalnog i kompetentnog zastupnika vremenom postajati sve bliže.

PRILOZI

PRILOG I

PRIMER TUŽILAČKE LISTE KONTAKATA I ZADATAKA

A. Kontakt informacije:

<i>Tužilački tim</i>	
R. X, Viši tužilac	(011) 248 842 (kancelarija); (063) 111 222 (mobilni); [email]
I. Y, Viši tužilac	(011) 248 842 (kancelarija); (064) 111 222 (obilni); [email]

<i>Tim odbrane</i>	<i>Okrivljeni</i>	
T.C. Sava	Đukić	(011) 248 842 (kancelarija); (063) 111 222 (mobilni); [email]
C.H. Rajković	Memedović	(011) 248 842 (kancelarija); (064) 11 222 (mobilni); [email]
B.V. Olaf	Vesna	(011) 248 842 (kancelarija); (064) 11 222 (mobilni); [email]

<i>Svedoci</i>	<i>Uloge</i>	
Inspektor Đukić	Uhapsio okrivljene	(011) 248 842 (kancelarija); (063) 111 222 (mobilni); [email]
Inspektor Lukić	Našao drogu	(011) 248 842 kancelarija);(064) 111 222 (mobilni); [email]
N.D. Janković	Veštak za droge	(011) 248 842 (kancelarija); (064) 111 222 (mobilni); [email]

B. Spisak zadataka

Zadaci	Odgovorno lice	Rok	Komentar
Pribaviti snimak glasa okrivljenih	R.X.	X/XX/14	Neka govore srpski preko telefona, snimiti to i uporediti glasove.
Pregledati zapisnik	I.Y.	X/XX/14	Proveriti da li je konzistentno upotrebljeno označavanje.
Pribaviti nalaz veštaka u vezi količine droge i vrsti droge	I.Y.	X/XX/14	
Ispitati svedoka Y	R.X.	X/XX/14	Svedok saradnik koji ima saznanja o
Omogućiti drugoj strani uvid u dokaze	I.Y.	X/XX/14	Uvrstiti sve izveštaje, izjave, i snimke
Pripremiti osnovno ispitivanje svedoka A	R.X.	X/XX/14	
Nabaviti fotografije ugla Knez Mihajlove ulice gde se događaj odigrao	I.Y.	X/XX/14	Događaj se odigrao u 11h
Pripremiti transkripte razgovora	R.X.	X/XX/14	

PRILOG II

SPISAK DOKAZA

Kancelarija Višeg javnog tužioca

PP No. ***/06

[Datum]

[Mesto]

Prema članu 303 ZKP, javni tužilac _____ ovim utvrđuje:

I. Tabela dokaza

<u>Krivično delo</u>	<u>Element</u>	<u>Dokaz</u>
Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga	<u>_____</u> <i>[uneti]</i>	<u>_____</u> <i>[uneti]</i>

SPISAK DOKAZA TUŽILAŠTVA

Tužilaštvo ovim podnosi svoj preliminarni spisak dokaza.

NAZIV DOKAZA	OPIS	PRIMLJEN	PREKO
DEMONSTRACIONI 1	Dokaz koji opisuje lanac uvoza i distribucije		Službenik Đokić
DEMONSTRACIONI 2	Mapa oblasti		Službenik Đokić
LISTING POZIVA	Kompjuterski listing telefonskih poziva		Službenik Đokić
LISTING POZIVA SA MOBILNOG TELEFONA VALA 900	Snimci telefonskih razgovora		Službenik Đokić
SNIMCI	Snimljene trake sa pozivima		Službenik Nićić
TRANSKRIPTI SNIMAKA	Povezani transkripti		Službenik Nićić
UVEĆANI SNIMAK 1	Fotografija oblasti		Službenik Jović

PRILOG III

PRIMER LISTE PREDSTAVLJANJA DOKAZA

[PREDMET ĐUKIĆ I DRUGI]

Okrivljeni: Bojan Đukić, Branko Memedović

Početak glavnog pretresa: 7. maj 2014.

Teorija tužilaštva: Okrivljeni Đukić i Memedović su svesno prodali
7 kg kokaina za 340.000 dinara

Svedok	Tužilac	Iskaz
Inspektor Đukić	R.X.	<ul style="list-style-type: none">• 11. marta 2014. bio je u redovnoj patrol sa kolegom Lukićem u Knez Mahajlovoj.• Video je okr. Đukića i Memedovića kako razgovaraju sa Vesnom.• M na čošku (dokaz: snimak čoška).• Identifikovao je okrivljene.• Posmatrao je Đukića i Memedovića kako primaju novac od Vesne i kako joj predaju veliku naduvanu torbu (dokaz: torba)• Prišao im je s partnerom kada su okrivljeni krenuli da beže.• Jurio je Đukića i Memedovića niz ulicu i naposletku ih je uhapsio.• Našao je svežanj novčanica kod Đukića (dokaz: svežanj novca).• Uhapsio ih je i odvezao u stanicu na saslušanje.• Našao je mobilne telephone kod okrivljenih i pribavio je listinge poziva na kojima se vide brojni pozivi na jedan broj u vreme kada je droga predata (dokaz: mobilni telefon Đukića, listinzi).• Utvrdio je lokaciju Vesninog mobilnog telefona – stan u blizini mesta gde je izvršena primopredaja.

Svedok	Tužilac	Iskaz
Inspektor Lukić	I.Y.	<ul style="list-style-type: none"> • Spazio je i uhapsio Vesnu. • Vesna je imala mobilni telefon koji je povezan sa Đukićevim telefonom. (dokaz: Vesnin mobilni telefon) • Bio je u patroli sa Đokićem. • Video je okrivljene na čošku. • Identifikovao je okrivljene. • Posmatrao je Đukića i Memedovića kako primaju novac od Vesne i kako joj predaju veliku naduvanu torbu. (dokaz: torba) • Prišao im je s partnerom kada su okrivljeni krenuli da beže. • Jurio je Vesnu sa torbom. • Video je Vesnu kako baca torbu u kantu za đubre. (dokaz: fotografija kante za đubre) • Vesna je umakla ali su uspeli da izvuku torbu iz kante za đubre. (dokaz: torba) • Otvorio je torbu i našao dva velika pakovanja od braon papira. (dokaz: slika pakovanja) • Pakovanja su testirana na kokain i bila su pozitivna. • Pakovanja su obrađena kao dokazni materijal i poslata u laboratoriju na detaljnije testiranje. (dokaz: dopis slanja dokaza na testiranje, predmet Ki br.123-221) • Obavio razgovor sa oba okrivljena koji su priznali da su prodavali kokain za 170.000 dinara po kilogramu.
N.D. Janković	R.X.	<ul style="list-style-type: none"> • Dobio je 2 pakovanja kokaina za testiranje u predmetu. (dokaz: dopis slanja dokaza na testiranje) • Izmerio je pakovanja: ukupna težina 7 kilograma. • Testirao je drogu standardnom metodom – potvrđeno je da je u pitanju kokain.

PRILOG IV

SPISAK MATERIJALNIH DOKAZA

[naziv predmeta]

[broj predmeta]

[datum]

[lokacija]

SPISAK MATERIJALNIH DOKAZA TUŽILAŠTVA

Redni broj dokaza	Opis dokaza	svedok
1	Mapa oblasti	inspektor Đokić
2	Fotografija raskrsnice	inspektor Đokić
3	Fotografija kante za đubre	inspektor Lukić
4	Torba	inspektor Lukić
5	Slika kokaina	inspektor Lukić
6	Keš	inspektor Đokić
7	Đukićev mobilni telefon	inspektor Đokić
8	Listinzi Đukićevog mobilnog telefona	inspektor Đokić
9	Vesna - mobilni telefon	inspektor Đokić
10	Dopis slanja droge na testiranje	inspektor Lukić

EFIKASNE TEHNIKE ISPITIVANJA I SASLUŠAVANJA

a) Preliminarna pitanja

Namestite prostoriju - postavite stolice u cilju postizanja maksimalnog efekta. Zatvorite vrata da bi ste osigurali privatnost.

Pozdravite lica sa kojima razgovarate.

Upozorite svoje sagovornike o kaznama za davanje lažnih izjava.

Prikupite prateću dokumentaciju.

Utvrđite osnovne podatke o okrivljenom (pitanja o poslu, plati, porodici, zdravlju itd.). Koristite neurolingvističke metode posmatranja očiju i pokreta glavom okrivljenog pri obmanjivanju.

b) Ispitivanje

Kako vi vidite svrhu vašeg današnjeg razgovora samnom?

Istinito - Koristi realne i konkretne reči; identifikuje pitanja.

Obmanjujuće - Izbegava konkretne reči; zauzima odbrambeni stav; glumi glupost.

Recite sagovorniku da istražujete [krivično delo]. Pitajte, “da li ste izvršili [krivično delo]?”

Istinито - Spontan je; iskreno poriče.

Obmanjujuće - Ustručava se.

“Šta mislite, ko je izvršio krivično delo?”

Istinито - Ponudiće pomoć ako može. Nema problema sa pitanjem. Reći će imena (iako ponekad nevoljno); iskreno želi da pomogne.

Obmanjujuće - Ustručava se, vrda, dovodi u sumnju, kasni sa odgovorom. Ništa ne saopštava. Ne želi da suzi oblast.

“Postoji li neko za koga bi ste garantovali?”

Istinито - Saopštiće imena; od pomoći je; nema problema sa obimom istrage.

Obmanjujuće - Nije od pomoći; generalno ne garantuje za nikoga; “Ne verujem nikome.”
Ponovo ne želi da suzi oblast i olakša inspektoru, odnosno licu koje postavlja pitanja – želi da mislimo da je svako potencijalni osumnjičeni.

“Kako se osećate zbog toga što smo vas pozvali na razgovor u vezi sa [krivično delo]?”

Istinито - Generalno pozitivna ili razumljivo negativna osećanja.

Obmanjujuće - Verovatnije je da će iskazati negativna osećanja; izvrđava odgovor; “Ja nisam kriminalac; “Ne volim da me ispituju”; “Znam da samo radite svoj posao.”

“Mislite li da je [incident] zaista bio [krađa, podmetanje požara itd.]?”

- Istinито - Obično priznaje da se desilo krivično delo; realno vidi krivično delo.
- Obmanjujuće - Često sugerise da nije bilo krivičnog dela; izbegavada da čvrst odgovor (“Teško je reći”, “Ne znam” itd.).

“Ako lice koje je prijavilo delo optuži [vas, prijatelja, ili člana porodice]?”

- Istinито - Nedvosmislen i odmah kaže “Da!”
- Obmanjujući - Može da ponudi izbegavajući odgovor; uslovljeno negiranje: “Možda se on/ona zbunio.”

“Šta mislite ko je najverovatnije izvršio ovo krivično delo?”

- Istinито - Uključiće i sebe.
- Obmanjujuće - Može da otvori istragu (“bilo ko”); može da kaže niko.

“Zašto mislite da je neko izvršio [krivično delo]?”

- Istinито - Realni motivi; opšti motivi (droga, finansijski problemi itd).
- Obmanjujuće - Nevoljno odgovara; “moglo bi da bude bilo šta” ili “nikada nisam razmišljao o tome.”

“Da li ste nekada razmišljali da izvršite [krivično delo], pa ipak to niste uradili?”

- Istinито - Odmah će opovrgnuti takva razmišljanja.
- Obmanjujuće - Može da prizna da je povremeno imao takve misli ili takve misli prenaglašeno negira.

“Recite mi zašto ne bi ste uradili tako nešto?”

- Istinито - Poziva se na lične osobine (“radim deset godina”, “nisam vaspitan na takav način”) ili pominje lične osobine i ranija postignuća.
- Obmanjujuće - Pominje buduće posledice i spoljašnje okolnosti (bio bi uhvaćen, ne želi da ide u zatvor, već je na uslovnoj slobodi).

“Šta mislite da bi trebalo da se desi licu koje je izvršilo [krivično delo]? Zašto tako mislite?”

- Istinито - Sugerije oštro kažnjavanje, pokazuje lična osećanja (“lice treba da bude stavljeno iza brave”).
- Obmanjujuće - Biva popustljiv; koristi uslovni jezik i izbegava lično mišljenje (“zavisi od razloga”; “ako mu je to prvi put treba da dobije uslovnu kaznu”).

“Šta mislite kakvi će biti rezultati istrage/poligrafa/ispitivanja rukopisa?”

- Istinито - Sa sigurnošću će reći da će oni ili članovi njihove porodice/prijatelji biti van sumnje.
- Obmanjujuće - Kvalifikovan odgovor; lično mišljenje; odgovor u jednoj reči (“čisti su”, “nemam kontrolu”, “nadam se da će sve ispasti dobro”, “ne verujem tim mašinama”, itd).

“Da li mislite da licu koje je ovo uradilo treba pružiti još jednu šansu pod bilo kojim okolnostima? Zašto?”

- Istinито - Ne!
- Obmanjujuće - Više naginje ka tome da se pruži još jedna šansa; uslovni jezik (“nije na meni da odlučujem”, “zavisi zašto su to uradili” itd.). Izbegava davanje ličnog mišljenja.

Ako to može da bude primenjeno, tražite alibi.

Recite okrivljenom da opiše događaje koji su se desili dotičnog dana.

- Istinито - Nehronološko i dosledno iznošenje faktičkih detalja.
Nije nejasan, ne govori generalno o celom danu, već zna svaki detalj o vremenu o kojem se radi.
- Obmanjujuće - Naginje ka tome da iznos stvari hronološki zato što je pažljivo razmišljao o svom alibiju, tj. šta da kaže.

Pitajte okrivljenog da događaje toga dana opiše obrnutim redosledom. (Relativno je jednostavno izmisliti priču hronološkim redom, ali je prilično teško ponoviti istu priču idući od kraja ka početku ako je priča izmišljena).

“Da li ste rekli (voljenoj osobi) o vašem današnjem razgovoru sa mnom? Kakav je bio odgovor (voljene osobe)? Da li je (voljena osoba) pitala da li ste izvršili/znali za krivično delo?”

- Istinито - Rekao bih voljenoj osobi zato što nema problema da o tome kaže ljudima.
Želi da čuje mišljenje voljene osobe.

- Obmanjujuće - Ustručava se da razgovara sa porodicom (“To se njih ne tiče”).

Odgovor na drugi deo ovog pitanja takođe može da pruži korisne indikacije o mišljenju bliskih osoba. Ako voljena osoba sumnja da su oni to uradili, to je dobra indikacija.

[Izađite iz prostorije na 5 minuta da “procenite rezultate”; dozvolite im da se „preznojavaju“ neko vreme]

c) Predite na fazu ispitivanja ako postoji dovoljno obmanjujućih odgovora

Stanite ispred osumnjičenog i optužite ga da je kriv (nagoveštaj dokaza).

Sačekajte 3-4 sekunde i posmatrajte ponašanje.

Istinито - Iskreno iznenađenje/poricanje.

Obmanjujuće - Otezanje ili odlaganje (“Izvinite, šta ste kazali?”)

Brzi verbalni prelaz.

“Iz mog iskustva najbolja opcija je da se prizna. Činjenice govore samo deo priče. Ono što je najvažnije su razlozi. Ako je ono što vi sada radite [*nešto što nije tako loše*], tada to mogu da razumem. S druge strane, ako ste uradili [*nešto gore*], to mi govori da ste loša osoba itd.” Na primer, recite “ako ste to radili zbog pohlepe/da povredite žrtvu, tada ste loši..., ali mi vi ne ličite na takvu osobu. Čini mi se da ste vi osoba koja je to uradila iz potrebe/zato što nije bilo drugog izlaza/usled okolnosti”.

Pružite osumnjičenom priliku da sačuva obraz/da pruži opravdanje.

Okrivite žrtvu ili nekog drugog. Saznajte šta okrivljeni misli o tome šta je njegov (racionalan) razlog za krivično delo. Suprotstavite njegove razloge sa gorim razlozima. Nastavite dok ne dobijete osećaj da okrivljeni počinje da popušta.

Takođe, obavestite ga da lažna izjava u ovom trenutku nije vaš problem. Otklonite njegovu zabrinutost zbog toga što je prethodno lagao.

Tražite znake da je okrivljeni prihvatio vašu temu i da oseća da vaša tema opisuje njegov razlog zbog kog je učinio to što je učinio.

Kada dobijete pristanak, ponovite konkretniju alternativu.

“Da li ste to uradili zbog (*nešto loše*) ili ste to uradili zbog (*nešto veoma loše*). Izgledate kao dobra osoba. Mislim da ste to uradili zbog (*loše*). Ako ste to uradili zbog (*veoma loše*) trebali ste to da mi kažete, ali ja mislim da ste to uradili zbog (*loše*). Dali ste to uradili zbog (*loše*)?”

Završite razgovor sa pozitivnom napomenom ako je razgovor dobro prošao ili sa negativnom napomenom ako se čini da se osoba još uvek uzdržava.

PRIMERI ISPITIVANJA²⁸

PRIMER 1

Kraći hipotetički slučaj:

Okrivljeni je došao do stana žrtve kako bi kupio heroin. Nakon što je kupio heroin izvuče nož i izbode dileru heroina. Potom istrči iz stana, uđe u kola, odveze se i negde baci nož u grmlje.

Ode kući, legne u krevet. Sledećeg jutra ga probudi policija. Okrivljeni tvrdi da je bila u pitanju nužna odbrana. Tvrdi da je žrtva posegnula za pištoljem. Utvrđeno je da žrtva jeste imala pištolj.

Vi zastupate stanovište da je netačno da je okrivljeni postupao u nužnoj odbrani. Žašto? Zato što postupanje okrivljenog, najpre bežanje za mesta događaja, pobija tvrdnju o nužnoj odbrani. Kao tužilac ne želim samo da kažem „pobegao si sa mesta događaja“. Želim da prikažem postupke jedan po jedan kako bi sudija video da se radi i postupcima krivca.

Glavna tačka: bežanje se ne uklapa sa nužnom odbranom.

Podtačke koje treba pokriti pitanjima tokom ispitivanja:

Vozio se do stana žrtve
Tamo je stigao u 21:00
Našao se sa žrtvom
Kupio je heroin
Dugovao je novac žrtvi
Svađali su se

²⁸ Mauet, T.A., *Trial Techniques*, 6th ed. 2002, Aspen Publishers, New York.

Okrivljeni je imao nož
Nađeni nož
Izvukao je nož iz džepa
Zabio je nož žrtvi u grudi
Ostavio je žrtvu u stanu
Žrtva je krvarila
Žrtva je zapomagala
Okrivljeni nije pozvao 192
Okrivljeni nije kontaktirao komšije
Okrivljeni je ušao u kola, upalio ih, pritisnuo gas i odvezao se
Okrivljeni nije nigde stao dok se odvozio
Nije stao da se reši noža
Okrivljeni je otišao u svoj stan
Ušao je u stan
Zatvorio je i zaključao vrata
Okrivljeni nije zvao policiju
Legao je u krevet

KRAJ

Postavljanje pitanja koja će pokriti svaku od navedenih tački je mnogo efektivnije od postavljanja sledećeg pitanja okrivljenom: „pobegao si sa mesta događaja“. Ukoliko bi se to učinilo, time bi se stvorio prostor da okrivljeni kaže da je to učinio zato što se plašio da će biti napadnut.

PRIMER 2

Primer ukazuje razumnu odluku da se zastane sa unakrsnim ispitivanjem. U ovom primeru cilj ispitivača je da se utvrdi da svedok nije video sudar pre nego što se on već dogodio te da stoga nema saznanja o tome kako je došlo do nesreće.

- P. Niste očekivali sudar na raskrsnici, zar ne?
O. Ne.
P. Nije li tačno da ste pored tog ćoška prošli mnoštvo puta bez da se ikada tu odigrao sudar?

- O. Da.
- P. Vreme je bilo lepo?
- O. Da.
- P. Saobraćaj se odvijao normalno?
- O. Da.
- P. Nije li tačno da ste razgovarali sa svojim saputnikom kada ste se približavali ćošku?
- O. Da.
- P. Prva neobična stvar koju ste čuli je bio zvuk sudara, zar ne?
- O. Da.
- P. I nije li tačno da ste tada tek primetili da se upravo dogodio sudar?
- O. Da.

PRIMER 3

U primeru koji sledi strana koja unakrsno ispituje ne spori da je okrivljeni bio na određenoj lokaciji, ali će ukazati na to da istražitelj nije mogao da vidi šta se odigravalo u kući niti je mogao da čuje razgovore koji su bili vođeni (manjkavosti opažanja).

- P. Istražitelju Z., vršili ste tajno praćenje iz svojih kola?
- O. Da.
- P. Kola su bila na oko 30 metara od kuće?
- O. Otprilike tako.
- P. Mogli ste da vidite ljude kako dolaze i odlaze?
- O. Svakako, naročito uz pomoć mog dvogleda.
- P. Niste mogli da vidite šta se odigrava u kući, zar ne?
- O. Ne ukoliko prozor ili vrata nisu bili otvoreni.
- P. I niste mogli da čujete šta se događalo u kući, zar ne?
- O. Ne.
- P. Videli ste F. kako ulazi i izlazi iz kuće u tri navrata u toku tri dana, da li je to tačno?
- O. Da.
- P. I svaki put kada je išao tamo F. se zadržavao po sat vremena, zar ne?
- O. Da.

- P. Kada je F. bio unutra, Vi niste mogli da vidite šta je on radio?
- O. Tako je.
- P. I niste mogli da čujete o čemu se razgovaralo?
- O. Tako je.
- P. Niste mogli da vidite da nije samo posećivao prijatelja?
- O. Ne.
- P. I niste mogli da čujete da nije vodio prijateljski razgovor, zar ne?
- O. Ne.

PRIMER 4

Sledi tipičan primer unakrsnog ispitivanja policajca po osnovu manjkavosti pamćenja. Inspektor tvrdi da je okrivljeni dao određenu izjavu koja ne stoji o izveštaju o hapšenju.

- P. Inspektore D., ovo hapšenje koje ste sproveli dogodilo se pre više od godinu dana, zar ne?
- O. Da.
- P. Jedno od ovlašćenja policijskih inspektora je i da hapse, zar ne?
- O. Da.
- P. Prema vašoj proceni, koliko lica uhapsite u toku jedne nedelje?
- O. Otprilike dva ili tri, u proseku.
- P. To znači da ste u godini dana koja je protekla od ovog konkretnog hapšenja uhapsili oko 150 lica?
- O. Moguće je. Zaista ne mogu da kažem koliko tačno.
- P. Nemoguće je sećati se svih detalja svakog od tih hapšenja, zar nije tako?
- O. Verovatno.
- P. Zbog toga sastavljate policijske izveštaje?
- O. Da.
- P. Izveštaji se sastavljaju kako bi vam pomogli da osvežite pamćenje oko detalja svakog od sprovedenih hapšenja, zar ne?
- O. Da.
- P. Sastavljate izveštaj tako da obuhvatite sve što smatrate da bi bilo važno, zar ne?
- O. Trudim se.

- P. Izveštaj koji ste sastavili za ovaj slučaj, ranije označen kao dokaz odbrane br. 1, obuhvatio je stvari koje ste smatrali važnim, zar ne?
- O. Da.
- P. Ali Vaš izveštaj ne kaže ništa više o datoj izjavi osim upućivanja „Okrivljeni je dao izjavu“?
- O. Ne.
- P. Vaš izveštaj ne sadrži ništa o tome šta je okrivljeni zapravo rekao?
- O. Ne.

PRIMER 5

Primer koji sledi prikazuje osporavanje izjava datih tokom direktnog ispitivanja po osnovu kontradiktornosti između reči (tvrdnji tokom suđenja) i dela (postupaka okrivljenog). Okrivljeni se tereti za silovanje. Okrivljeni se brani tvrdeći da je postojala saglasnost za odnos. Tužilaštvo će pokazati tokom unakrsnog ispitivanja da se iz postupanja okrivljenog nakon događaja može zaključiti da se radi o nekom ko nema čistu savest.

- P. Gospodine J., 13. decembra 2000.g. radili ste za *TLC* kompaniju, zar ne?
- O. Da.
- P. Taj dan je bio utorak?
- O. Da.
- P. Tada ste živeli u Malajničkoj ulici 14?
- O. Da.
- P. Bili ste sa gospođicom S. te večeri 13. decembra negde do 23:00 h, je li tako?
- O. Da.
- P. I potom ste otišli?
- O. Da.
- P. To veče se niste vratili u svoj stan?
- O. Ne.
- P. Niste sledećeg dana otišli na posao?
- O. Ne.
- P. Ali niste bili bolesni?

- O. Ne.
- P. Niste ni otišli kući?
- O. Ne.
- P. Nikome na poslu niste rekli gde ste, zar ne?
- O. Nisam.
- P. Ni prijateljima ni porodici niste rekli gde se nalazite, zar ne?
- O. Nisam.
- P. Zapravo ste odseli kod prijatelja u njegovoj kući, jel' tako?
- O. Da.
- P. Tamo ste boravili naredna tri dana, zar ne?
- O. Da.
- P. Tokom ta tri dana nijednom niste otišli na posao?
- O. Ne.
- P. Nikada se niste vratili kući?
- O. Ne.
- P. I jedino lice koje vas je videlo u kući prijatelja je bio taj vaš prijatelj, zar ne?
- O. Da.

PRIMER 6

Primer koji sledi se odnosi na osporavanje iskaza po osnovu pristrasnosti.

- P. Gospođo T., vaš sin je živeo sa vama na dan kada se pomenuta pljačka odigrala, jel' tako?
- O. Da.
- P. On zapravo još uvek živi sa vama, zar ne?
- O. Da.
- P. Vi ga dakle vidate skoro svaki dan?
- O. Da.
- P. Razgovarate sa njim, zar ne?
- O. Da.
- P. On razgovara sa vama kada ima probleme, jel' tako?
- O. Da.
- P. Gospođo T., vi ste sigurno u više navrata razgovarali sa vašim sinom o ovom predmetu, jel' tako?

- O. Da.
- P. Da li bi bilo korektno reći da razgovarate sa njim o tome skoro svaki dan?
- O. Verovatno.
- P. Vi niste bili pozvani od strane suda da dođete u sud danas?
- O. Ne.
- P. Vaš sin i njegov advokat su vas zamolili da dođete, zar ne?
- O. Da.

PRIMER 7

Primeri koji slede prikazuju ispitivanje koje ukazuje na nekonzistentnosti u datim izjavama – dva načina da se postigne isti cilj.

- P. Gospodine L., tvrdite da ste bili na 16 metara od nesreće kada se ona dogodila, jel' tako?
- O. Da.
- P. Nemate nikakvih sumnji da je to bilo tako?
- O. Ne.
- P. Niste li zapravo bili udaljeni više od 22 metra?
- O. Ne.
- P. Gospodine L., razgovarali ste sa policajcem na mestu događaja samo par minuta nakon što se nesreća dogodila, nije li tako?
- O. Da.
- P. Imajući u vidu da ste razgovarali sa njim odmah nakon nesreće sve vam je bilo još uvek sveže u sećanju, jel' tako?
- O. Da.
- P. Znali ste da policajac istražuje nesreću?
- O. Da.
- P. Te ste znali da je bitno da mu iznesete činjenice što je moguće tačnije, zar ne?
- O. Da.
- P. Gospodine L., policajcu ste odmah nakon nesreće rekli da ste bili udaljeni više od 22 metra kada se nesreća odigrala, zar ne?
- O. Da.

ILI

- P. Gospodine L., da li sam vas dobro čuo – danas kažete da ste bili udaljeni više od 16 metara kada ste videli nesreću?
- O. Tako je.
- P. Inspektoru A. ste rekli da ste se nalazili na udaljenosti od 22 i više metara, zar ne?
- O. Da.
- P. Gospodine L., danas tvrdite da ste bili na tom ćošku 30 minuta?
- O. Da.
- P. Ali rekli ste inspektoru A. da ste tamo stigli samo nekoliko minuta ranije, zar ne?
- O. Da.
- P. Gospodine L., danas tvrdite da ste mogli jasno da vidite nesreću, zar ne?
- O. Da.
- P. Međutim, rekli ste inspektoru A. samo nekoliko minuta nakon nesreće da ste gledali na drugu stranu i da ste nesreću videli samo nakon što se ona odigrala, nije li tako?
- O. Tako je.

Sažetak:

Danas

1. Na 16 metara razdaljine
2. Na ćošku 30 minuta
3. Jasno video nesreću

Na mestu događaja

1. Na više od 22 metra udaljenosti
2. Stigao je na ćošak nekoliko minuta pre nesreće
3. Video je nesreću tek nakon što se odigrala

PRIMER 8

Primeri koji slede prikazuju ispitivanje čiji su fokus nekonzistentnost između izjave date ranije i iskaza svedoka datog na pretresu. Predmet razmatranja mogu biti različite izjave koje postoje u pisanom obliku (sastavljene lično, zapisnici, službene beleške, itd).

I

- P. Gospodine P., videli ste dva automobila pre njihovog sudara – to tvrdite, zar ne?
- O. Da, video sam ih.
- P. Nemate nikakvih sumnji u to da ste ih videli pre sudara?
- O. Ne.
- P. Gospodine P., prošle godine ste dali izjavu u ovom predmetu, nije li tako?
- O. Čini mi se da jesam.
- P. Sećate li se možda da ste bili u mojoj kancelariji 15. marta 2000?
- O. Da, otprilike tada.
- P. Znali ste da će vam biti postavljena pitanja u vezi sudara?
- O. Da.
- P. Davanju te izjave su bili prisutni i g. F., drugi advokat, sudski zapisničar i ja, nije li tako?
- O. Da.
- P. I g. F. i ja smo vam postavljali pitanja u vezi sudara, zar ne?
- O. Da.
- P. Pre nego što ste dali odgovore na postavljena pitanja položili ste zakletvu pred sudom zaklevši se da ćete govoriti istinu, nije li bilo tako?
- O. Da.
- P. To je ista zakletva koju ste dali danas?
- O. Da.
- P. Tada ste govorili istinu, zar ne?
- O. Naravno.
- P. Nakon što ste završili sa davanjem iskaza imali ste mogućnost da pročitate svoj iskaz kako bi proverili da li je tačan, jel' tako?
- O. Da.

- P. Sva pomenuta pitanja i vaši odgovori su sadržani na kucanim papirima pod nazivom „Pisana izjava P.J.“, zar ne?
- O. Da.
- P. Nakon što ste je pročitali kako bi proverili da li je sve tačno uneto potpisali ste je na kraju, nije li tako?
- O. Tako je.
- P. Pomenutu izjavu ste dali samo četiri meseca nakon sudara, zar ne?
- O. Da.
- P. Te su okolnosti pod kojima je došlo do sudara bile još uvek sveže u vašem pamćenju, zar ne?
- O. Pretpostavljam da da.
- P. Gospodine P., pročitacu deo vaše izjave – str. 18, para. 6. Molim vas da pratite kako bi bili sigurni da tačno čitam pitanja i vaše odgovore (*čitanje transkripta koje svedok istovremeno prati*):
- P. Šta je bila prva stvar koja Vam je privukla pažnju na sudar?
- O. Pretpostavljam da je bio jak zvuk sudara.
- P. Šta ste potom učinili?
- O. Pogledao sam u tom pravcu i video sam da su se dva automobila sudarila.
- P. Da li je to bio prvi put da vidite ta dva automobila?
- O. Da.
- P. Da li sam doslovce pročitao tekst?
- O. To je to što stoji u tekstu.
- P. Ovo isto pitanje vam je i tada postavljeno i dali ste isti odgovor, zar ne – na str. 33, para. 12?
- P. Da li ste videli kola pre samog sudara?
- O. Ne, nisam ih zapazio.
- P. Da li sam doslovce pročitao tekst?
- O. Da.

II

- P. Gospodine D., da li sada tvrdite da je čovek koji vas je opljačkao imao oko 24 godine i bio je visok 181 cm?
- O. Da.
- P. Bili ste s njim lice u lice možda nekih dva minuta, nije li tako?

- O. Da.
- P. Bilo je dovoljno osvetljeno, zar ne?
- O. Da.
- P. Dakle, imali ste dovoljno vremena da mu vidite lice i da procenite njegovu visinu?
- O. Da.
- P. Koliko ste visoki g. D.?
- O. 174 cm
- P. Razbojnik je dakle bio 7 cm viši od vas?
- O. Da.
- P. I imao je oko 24 godine?
- O. Da, otprilike toliko.
- P. Vaša procena da on ima 24 godine i visok je 181 cm je zasnovana na dva minuta koja ste proveli sučeljeni licem u lice s njim, zar ne?
- O. Da.
- P. Gospodine D., dana kada se dogodila pljačka dali ste izjavu, zar ne?
- O. Da.
- P. Izjavu ste dali inspektoru S.?
- O. Da.
- P. U policijskoj stanici, nije li tako?
- O. Da.
- P. Nakon što je otkucao vašu izjavu dao vam je istu, zar ne?
- O. Da.
- P. Tražio je od vas da je pročitate i da napravite sve potrebne ispravke, zar ne?
- O. Da.
- P. To ste i učinili, nije li tako?
- O. Jesam.
- P. Želeli ste da budete sigurni da je vaša izjava tačna, zar ne?
- O. Da.
- P. I nakon što ste je proverili za tačnost potpisali ste je?
- O. Da.
- P. Gospodine D., pokazaću vam dokument koji sadrži dve stranice i koji je označen kao dokaz br. 1. U dnu se nalazi vaš potpis, zar ne?

- O. Da.
- P. To je potpisana izjava koju ste dali inspektor S., zar ne?
- O. Da.
- P. Pročitaću deo iz vaše izjave, str. 1 – “Muškarac je izgledao kao da ima 18 godina. Otprilike je bio visok 173cm.“ To stoji u vašoj izjavi, jel' tako?
- O. Da.

PRIMER 9

Primeri koji slede ukazuju na modalitete kontrolisanja svedoka pitanjima, naročito kada su u pitanju svedoci koji ne saradjuju.

I

- P. Stajali ste na ćošku u tom trenutku, zar ne?
- O. Bio sam na samom ćošku kada je veliki *Ford* proleteo kroz crveno svetlo i udario *Tojotu*.
- P. Gospodine V., moje pitanje je bilo gde ste vi stajali u tom trenutku?
- O. Na samom ćošku.

II

- P. Stajali ste na ćošku u tom trenutku, zar ne?
- O. Bio sam na samom ćošku. Tada je veliki *Ford* proleteo kroz rasprnicu.
- P. Gospodine V., vrtićemo se na *Ford* za minut. Za sada moje pitanje je da li ste vi stajali na ćošku?
- O. Da.

PRIMER 10

U sledećem primeru akcenat je na ispitivanju svedoka s ciljem da se pokaže da je njegov iskaz formiran pod uticajem razgovora koje je vodio sa drugim ljudima o datom događaju. Takođe, iz primera se vidi i upotreba pitanja koja ne navode na odgovor tokom unakrsnog ispitivanja.

- P. S kim ste razgovarali o gospodinu D.?
O. Razgovarao sam sa F.S., mojim komšijom.
P. Kada je to bilo?
O. Ne mogu zaista da se setim tačno kada.
P. S kim ste još razgovarali?
O. Sa B.N.
P. Kojom prilikom se to odigralo?
O. Ne mogu da se setim.
P. Osim sa F.S. i B.N., sećate li se s kim još ste konkretno pričali o gospodinu D.?
O. Ne mogu da se setim imena u ovom trenutku.
P. Kojom prilikom ste pričali o gospodinu D. sa tim drugim ljudima čijih imena ne možete da se setite?
O. Ne mogu da se setim.

PRIMER 11

Primer koji sledi prikazuje unakrsno ispitivanje tokom koga se osporava iskaz na osnovu propusta u iznošenju (beleženju) određenih činjenica. Kao što je pomenuto ranije, ovaj osnov osporavanja se najčešće koristi kod ispitivanja službenih lica koja su po opisu posla u obavezi da vode detaljnu evidenciju.

- P. Inspektore D., tvrdite da je B. odmah nakon što ste ga uhapsili rekao „Ne znam šta me je spopalo. Samo se dogodilo.“ To želite da nam kažete?
O. Da.
P. Sigurni ste da je on to rekao?
O. Da.

- P. Inspektore D., sastavili ste pisani izveštaj o ovom incidentu, zar ne?
- O. Da.
- P. Obučavali su vas na policijskoj akademiji kako da sastavljate takve pisane izveštaje, nije li tako?
- O. Jeste.
- P. Obučeni ste da sastavljate potpune i tačne izveštaje, zar ne?
- O. Da.
- P. Takođe ste dobili instrukcije da uvrstite sve informacije u vezi sa incidentom koje su važne, nije li tako?
- O. Da.
- P. To je zato što vi, vaš direktno nadređeni i javni tužilac zavisite od tog izveštaja prilikom procene predmeta, nije li tako?
- O. Da.
- P. Jedna od najvažnijih stvari koju treba pribeležiti je šta bilo ko od uhapšenih izjavi o samom incidentu, zar ne?
- O. Da.
- P. Nije li tačno da ste zapravo naučeni da zabeležite tačne reči koje neko koga uhapsite iskoristi?
- O. Da.
- P. Pokazaću vam sada dokument koji je označen kao dokaz odbrane br. 1. Nije li to vaš pisani izveštaj?
- O. Da.
- P. Vaš narativni opis incidenta zauzima celu zadnju stranu formulara i iskucan je bez proreda, zar ne?
- O. Da.
- P. Nakon što ste ga otkucali pročitali ste otkucani tekst, zar ne?
- O. Da.
- P. Želeli ste da budete sigurni da je potpun i tačan, zar ne?
- O. Da.
- P. I da je u njega uvršteno sve što je bitno?
- O. Da.
- P. Nakon što ste proverili da je potpun i tačan potpisali ste izveštaj nije li tako?
- O. Da.
- P. Svrha izveštaja je da predstavlja tačan pregled svega što ste videli, čuli i uradili, zar ne?

- O. Da.
- P. Oslanjate se na taj izveštaj i da osvežite svoje pamćenje pre nego što svedočite o incidentu, nije li tako?
- O. Da.
- P. To je bitno jer svačije sećanje bleedi s vremenom, zar ne?
- O. Da.
- P. Niste li zapravo pročitali taj izveštaj danas pre nego što ste dali svoj iskaz ovde?
- O. Jesam.
- P. Inspektore D., nigde u ovom izveštaju koji ste pripremili niste naveli da je B. rekao „Ne znam šta me je spopalo. Samo se dogodilo“, zar ne?
- O. Tako je, to se ne nalazi u izveštaju.
- P. Vaš izveštaj zapravo ne sadrži nijednu referencu na bilo kakvu izjavu, zar ne?
- O. Tako je.

